O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV. №

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2005-yil, 15-iyul • № 29 (3806)

ИСТЕЪДОДЛАР ЗОМИНДА УЧРАШДИЛАР

Зомин туманидаги «Ўриклисой» оромгоҳида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳамда Жиззах вилояти ҳокимлиги ташаббуси билан қатор йиллардан бери муттасил ўтказиб келинаётган ёш ижодкорларнинг навбатдаги семинар-танлови бўлиб ўтди.

Мустақиллик йилларида ёш ижодкорларни ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлашга алоҳида эътибор берилаётгани, айниқса, қувонарлидир. Бадиий адабиётнинг турли жанрларида қалам тебратиб келаётган, ўз сўзи, тиниқ фикри билан катта адабиёт оламига кириб келаётган ёшлар учун Зомин учрашувлари ўзига хос мактаб бўлиб хизмат қилмоқда. Бу йил тўққизинчи бор ўтказилган бу тадбирда мамлакатимизнинг барча вилоятларидан келган иқтидорли ёшлар иштирок этиб, уч кун мобайнида катта устозларининг сабоғидан баҳраманд бўлдилар.

Ёзувчилар уюшмаси раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов, халқ шоирлари Жуманиёз Жабборов, Александр Файнберг, истеъдодли шоирлар Сирожиддин Сайид, Азим Суюн, Маҳмуд Тоиров, Салим Ашур, Рустам Мусурмон, Исмоил Тўхтамишев, Зиёвуддин Мансур, Умида Абдуазимова, Зебо Мирзаева, Сайёра Тўйчиева, Бахтиёр Генжамуродов, газетамиз бош муҳаррири Аҳмаджон Мелибоев, «Ёшлик» журнали бош муҳаррири Собир Ўнар ва бошқалар ёш қалам соҳибларининг ижод намуналарини таҳлил қилиб, уларга зарур йўл-йўриқлар бердилар. Она-Ватан, мустақиллик, миллат ғурури, севги-муҳаббат мавзуида ёзилган илк асарлар ёшлар иштирокида кенг муҳокама этилди.

Шу нарса қувонарлики, ёш ижодкорлар бугунги мураккаб дунёнинг ўзига хос хусусиятларини, мустақиллигимизга, ҳурлигимизга нисбатан бўлаётган тажовузлар, турли иғвогарликлар моҳиятини тўғри англайдилар. Ватанни, мустақилликни асраш, Президентимизнинг огоҳлик даъватларини ҳамиша ёдда тутиш — касб-коридан қатъий назар, ҳар бир ёшнинг муқаддас бурчи эканлиги уларга яхши аён. Уч кун давомида бўлиб ўтган ҳароратли шеърхонликлар, давра суҳбатларида бу фикр қайта-қайта эътироф этилди. Бу азиз Ватан — барчамизники эканлиги, уни асраб-авайламоқ, ёмон кўзлардан асрамоқлик бурчи тўғрисида оташин шеърлар ўқилди.

Семинар-танловининг олий мукофоти жиззахлик ёш шоир Муҳиддин Абдусамадга муносиб кўрилди. Фарғоналик ёш шоира Ўлмасой Нишонова, қорақалпоғистонлик Машҳура Шарипова, сурхондарёлик Дилноза Бобоназаровалар биринчи даражали мукофотга сазовор бўлдилар.

Ёш ижодкорлар Неъмат Ҳайрат, Абдуҳалил Сатторов, Аъзамжон Обидов, Дмитрий Черников, Тўлқин Бўриев ва Муҳиддин Абдусамадовлар Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзолигига, Дониёр Мирзо ва Эътибор Норбўтаева Олий Адабиёт курсига тавсия этилдилар.

Семинарнинг очилишида Жиззах вилояти ҳокими У.Яманқулов иштирок этди.

Ўз ахборотимиз.

Н.МУҲАММАДЖОНОВ суратлари.

ЎЛАН АЙТГАН ЕТАР МУРОДГА...

Шўх-шодон, ҳар бир сатри жон олувчи лапарларимиз ҳақида гап кетганда, биринчи навбатда, улуғ санъаткорлар Тамарахоним ва Мукаррам Турғунбоевалар қиёфаси кўз ўнгимизда намоён бўлади. Қолаверса, Тўхтахон Йўлдошева, Ойхон Ёқубова, Гулшод Отабоева, Таваккалхон Турсунова, Мунира Муҳамедова каби таниқли хонандалар ҳам бу жанр ривожига муносиб ҳисса қўшдилар.

Кейинчалик уларнинг сафига «Ўзбекистон» ашула ва рақс ансамблининг хонандалари Инобат Жониева ва Шоҳиста Парпиева қўшилдилар. Улар лапарларга замонавий мазмун бағишладилар.

Бугунги кунда юқорида номлари келтирилган лапарчилар ижодининг энг яхши намуналари телевидение ва радио хазинасида сақланмоқда.

Илгари бироз эътибордан четда қолган ўлан айтиш санъати эса мустақиллик йилларида қайтадан шаклланади. Ҳозирги кунга келиб халқ ижодининг бу тури ёшлар орасида ҳам анча оммалашиб қолди. Бу соҳанинг ўзига яраша моҳир ижрочилари етишиб чиқди.

Жумладан, Фарғона вилоятининг Учкўприк туманидаги маданият уйи қатнашчиси Содиқжон Ҳасанов қадимий халқ ҳазил ўланларини республикамизда ўтаётган оммавий маданий тадбирларда ижро этиб, мухлислар олқишига сазовор бўлмоқда.

Давоми бешинчи бетда.

Суратда: фестивал иштирокчилари. Сарвар ЎРМОНОВ (ЎзА) олган сурат.

Махмуд ТОИРОВ

СЎЗ АХТАРАЁТГАН ЁШЛАР

Ҳамёнини йўқотган одамнинг ҳолатини кузатганмисиз?

Кўчага сиғмайди у. Учраган ҳар инсон нажот тоғи бўлиб кўринади унинг кўзига. Жонсарак, тўғрироғи, ҳамёнини эмас, жонини ахтараётгандек туюлади бундай одам.

Сўз ахтараётган одамни ҳам кузатганмисиз? У бир сония ғамгин, дақиқа ўтмай қуёшдек кулиб юбориши мумкин. У ўзига сўзлашдан, кулишдан, йиғлашдан уялмайди. Сиз уни кўрасиз, у сизни кўрмайди. У кўнгли билан гурунглашади. Кўнглида эса ўз худоси бор. Ўз раббисидан сўз сўрайди у! Шу боис шеърда илоҳий туйғу, шоирда эса таърифи сўзларга сиғмас сиру синоат бор.

Зомин ёшлари... Сўз ахтариб йўлга чиққан ҳуррият фарзандлари. Улар майсадек мулойим, айни пайтда чақмоқдек ёниқ. Кўзларидан томчи-томчи, юзларидан нурли-нурли сўзлар тўкилиб турган ёшлар. Улар ошиқ, ўзлари ахтариб юрган сўзларга сиғмаётган ошиқлар. Улар тиз чўккан меҳробнинг номи — МУҲАББАТ! Муҳаббат кишисининг эса сўзлари гуллаб туради. Муҳаббат гуллари йиқилаётган чинорни суяб қолишга қодир гуллар. Мана бу сатрни оҳангию рангига қаранг:

Муҳаббатдан муҳаббат бўлди пайдо,
Муҳаббатсиз кишидан қоч, Ҳувайдо.

Таҳлилсиз ҳам дардларга дармон мисра. Ўлмаган Ҳувайдо, ўлмайди Ҳувайдо!

Зомин ёшлари... Ҳувайдо бўламан деб, Навоий, Бобур, Машраб, Нодира, Увайсий, Зулфия, Абдулла Ориф, Эркин Воҳид, Муҳаммад Юсуф... каби улуғларнинг йўлларини тилаб, сўз ахтариб йўлга чиққан ёшлар. Улар кўнгил қушларида учиб бордилар гўё.

Зомин! Поклик чамани, кўклик чамани. Қуёшнинг тиғига қалқон арчалар. Саратонда сарғаймаган майсалар Зомин пояндозлари.

Давоми учинчи бетда.

ҒАРОЙИБ ТАЖРИБА

Бугун инсон зотини бирор бир янгилик ёхуд кашфиёт билан ҳайратга солиш ўта мушкул. Чунки, дунёнинг ўзи ҳайрат либосини кийиб, ажабтовур феъл-атворига бизни тобора кўниктириб бормоқда. Оёғи ойга етган инсоннинг бир оёғи ўзга бир ўлкада, бошқа минтақаларда ўз манфаатини ахтариб юрибди. Эркак кишининг гапи битта бўлади, дегани ҳам, афтидан бир мунча эскириб қолганга ўхшайди. Дунё сиёсатдонлари ҳар қандай воқеа-ҳодисани, Ҳамза Ҳакимзоданинг қаҳрамонлари каби ўз фойдаларига буриб талқин қилишлари бугунги кунимизнинг аччиқ бир ҳақиқати, десак мутлақо янглишмаймиз.

Ҳайратланарли воқеалар кундалик турмушимизда кўплаб учрайди. Ҳали мўйлаби сабза урмаган набирангиз уйда ёнбошлаганча дунёнинг нариги чеккасидаги дўсти билан валақлашаётгани, космик фазода, океан тубида нима воқеалар содир бўлаётганини кўзимиз билан кўриб, қулоғимиз билан эшитиб турганимизни олинг. Интернет тугмачаларини боссангиз, истаган мавзудаги истаган маълумот кўз ўнгингизда маржондек тизилиб туради. Компьютер машиналари шоҳмот бўйича жаҳон чемпионларини доғда қолдирмоқда-ки, бу ҳам ҳеч гап бўлмай қолди.

Лекин ушбу сатрларни қоғозга туширишга сабаб бўлган бир нохуш воқеа борки, унга нисбатан бефарқ муносабатда бўлиш, менга нима дея бемалол ёнбошлаб ётавериш мутлақо мумкин эмас. Бу — одам боласи ўзини ўзи заҳарлаётгани, соғлиғи илдизига болта ураётгани, атроф-муҳитни аёвсиз равишда булғаётганидир.

Шу кунларда Тошкентдан Чинозгача катта йўлдан юриб кўринг. Ҳосили ўриб, йиғиштириб олинган ҳайҳотдай буғдой далаларига шафқатсизларча ўт қўйилмоқда. Олов ва аччиқ тутун чор-атрофни қоплаб олган.

Муҳаррир минбари

Бу ишнинг номақбуллиги тўғрисида қанчадан-қанча мақолалар ёздик, мажлису йиғинларда эҳтиросли нутқлар сўзладик, аммо бу дашномларимиз мутасаддиларнинг бу қулоғидан кириб, у қулоғидан чиқиб кетаётгандай. Ношуд ва қулоғи том битганлар ернинг мелиоратив ҳолатини тамомила издан чиқарадиган, атроф-муҳитга шубҳасиз зиён етказадиган бу «тадбиркорлик»дан ҳамон воз кечмаяптилар. Буғдой далаларига ўт қўйиш «тажрибаси»ни мамлакатимизнинг бошқа ҳудудларида, жумладан водийда ҳам кўриш мумкин.

Табиатга зуғум қилувчилар бутун дунёда қонун йўли билан жазога тортиладилар. Сингапурда асфалтга туфлагудек бўлсангиз, нақд 1000 доллар жарима тўлайсиз, белгиланмаган жойда сигарета тутатсангиз, 500 доллардан айриласиз. Германияда етаклаб юрган кучукчангиз бир жойни булғаб қўйса, ўша заҳотиёқ 150 евролик жаримага тортиласиз. Туркияда сигарета қолдиғини йўлга ташлаган киши деярли бир ойлик маошидан айрилади. Белгия, Голландия каби бир қатор Ғарб давлатларида деҳқончилик ва чорвачиликда ҳосилдорликни сунъий равишда ошириш қатъиян ман этилган. Хусусан, ерга меъёридан ортиқ даражада ўғит солиб, уни зўриқтириш мутлақо мумкин эмас. Чунончи, соғин сигирлардан ортиқча сут соғиб олиш ва бу билан бозорда нархнинг асоссиз равишда тушиб кетишига йўл қўйиш ҳам рағбатлантирилмайди. Уй ҳайвонлари манфаатларини ҳимоя қилувчи ташкилотлар бунга жиддий қарши турадилар. Ўрмон заҳиралари, табиий ўтлоқлар, сайхонликлар, сув ҳавзалари, тоғ ва тепаликлар, дарё ва кўлларга зиён етказиш, табиий манзарани бузиш, ҳайвонот ва ўсимлик турларининг йўқолиб кетишига, мувозанатнинг бузилиши ва табиий муҳитнинг ўзгаришига олиб келадиган ҳар қандай фаолият билан шуғулланиш кескин қораланади.

Инсон ҳаёти билан боғлиқ турфа хил жараёнлар туфайли ҳар йили 1 миллиард тонна ёқилғи ёқилади, атмосферага неча юзлаб миллион тонна азот оксиди, олтингугурт, углерод, қурум ва чанг кўтарилади. Тупроқ ва сув, биз нафас олаётган ҳаво, ўсимлик дунёси беҳисоб саноат чиқиндилари, минерал ўғитлар, оғир металлар, радиоактив моддалар билан ифлосланади. Бу муаммо янги асрнинг жиддий муаммоси бўлиб турганида, биз ҳафсаласизлик, боқибеғамлик билан буғдойпояларга ўт қўйиб, ҳаммаёқни тутунга тўлдириб, ўзимизни ўзимиз заҳарлаб турсак, атроф-муҳитга онгли равишда зарар етказсак, буни нима деб баҳолаш мумкин? Далага ўт қўйиш «тажриба»си хусусида республика Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги мутасаддилари қандай фикрда эканлар?

Кейинги пайтларда «Экологик маданият» ибораси тез-тез тилга олинаётгани бежиз эмас, албатта. Халқимизнинг неча минг йиллик тарихи мобайнида шаклланган ва бизга маънавий-ахлоқий қадриятлар бўлиб етиб келган бу маданият бугун, очиқ айтиш керакки, сусайиб бормоқда. Маиший чиқиндиларни дуч келган жойга ташлаш, биров кўрмаса бўлди қабилида иш тутиш, қоғозга ўраб, кўпқаватли бинонинг юқорисидан тунда пастга отиш, бир қарич ер дея ғуж-ғуж мева тугиб турган дарахтни кесиш ҳоллари шундай дейишимизга асос бўла олади.

Мустақиллик йилларида табиат муҳофазаси, ер, сув ва ҳаво ифлосланишининг олдини олишга доир бир қанча ибратли ишлар амалга оширилгани кўпчиликка яхши маълум. Бу мавзуга доир бир қатор меъёрий ҳужжатлар, жумладан «Атмосфера ҳавосини муҳофаза қилиш тўғрисида», «Ўрмон тўғрисида», «Чиқиндилар тўғрисида» қонунлар қабул қилинди. Конституциямизнинг 50-моддасида «Фуқаролар атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар», 55-моддасида «Ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа табиий заҳиралар умуммиллий бойликдир. Улардан оқилона фойдаланиш зарур ва улар давлат муҳофазасидадир», деб ёзиб қўйилган. Мамлакатимизда «Табиатни муҳофаза қилиш Давлат қўмитаси» ташкил этилган. Тегишли ташкилотлар, мутасаддилар, олимлар иштирокида табиатни асраб-авайлашга доир ҳар йили кўплаб анжуманлар ўтказилади, матбуотимиз бу мавзуга алоҳида эътибор билан қарайди.

Республика табиатни муҳофаза қилиш Давлат қўмитасидан олинган маълумотларга қараганда, бу борадаги қонунчилик талабларини, табиатдан фойдаланиш меъёрлари ва қоидаларини қўпол равишда бузганлиги учун салкам 12 минг мансабдор шахс ва фуқаролар кейинги бир йилнинг ўзида маъмурий жавобгарликка тортилганлар. Атроф-муҳитга етказилган зарарни қоплаш учун улардан 207,2 миллион сўм ундирилган. Табиий муҳитга салбий таъсир кўрсатаётган кўплаб корхона ва цехлар («қўлбола цехлар» десак тўғрироқ бўлади) фаолияти вақтинча тўхтатиб қўйилган. Лекин...

Чингиз Айтматов бир мақоласида «Ўрмондаги ҳар бир дарахтнинг тагига биттадан қоровул қўйиб бўлмайди», деб ёзган эди. Бинобарин, ҳар бир далага, ҳар бир дарё ёки кўл қирғоғига қўриқчилар қўйиб чиқишнинг мутлақо имкони йўқ. Қўриқчи ҳар биримизнинг виждонимиз ва иймонимизда бўлиши керак.

ҚОДИРИЙ БОҒИДА

Эски Жўвада жойлашган Ёш томошабинлар театри биноси ёнидаги бир қарашда ташландиқ жойга кўпчиликнинг кўзи тушган бўлса керак.... Ҳар гал ўша томондан ўтганимда, харобазорлар орасидан қаддини тик тутиб турган ҳайкалгина бу ер аслида ташландиқ жой эмаслигини эслатиб тургандай бўлар эди. Айтишларича, бу ерлар илгари жанггоҳ деб аталган экан. Кейинчалик эса эски шаҳарнинг сўлим ва гавжум боғларидан бўлган. Катта ёшлилар бу ердаги обод чойхоналарни, ёзги театрни, ҳафта давомида бир-бирига уланиб кетадиган тўй-томошаларни, катта базмларни яхши эслашади. Кейин эса...

Абдулла Қодирий! Ҳамишагидек, қандай вазиятда бўлишидан қатъий назар, мағрур ва тик қомат! Унга етгунча турли хил тўкиндилар, сигарета қутиларини босгунча, синиқ шишаларга қоқилгунча уриниб-суриниб ўтишинг керак бўларди. Хароба боғдаги бу ҳол кўзимга ўзининг ички маънолари билан кўрингандай эди. Қайси бир даврада ёки адабий анжуманда бўлманг, йигит ёки қизга баҳо бергудек бўлишса, дарров Отабегу Кумушни эслашади, ёхуд бадиий хазинамизга бирор-бир асар қўшилгудек бўлса, «Ўтган кунлар»га солиштирамиз. Хуллас, Қодирий ижоди то ҳануз биз учун ўзига хос мезон вазифасини ўтаб келяпти. Кейинги юз йилликда адабиётимизда қанчадан-қанча асарлар яратилганидан қатъий назар, «Ўтган кунлар» ҳануз шоҳлик тожини бошқа бир асарга бергуси йўқ.

Яқинда Чорсу бозорининг ён томонидаги кўчага ўтиш учун янги ер ости йўлидан ўта туриб, бутунлай бошқа манзарага дуч келдим. Аввалига турли айланма йўллару янгитдан таъмирланаётган биноларни кўриб, адашиб қолмадиммикин дея иккиландим ҳам. Чунки қисқа вақт ичида катта ўзгаришлар бўлибди...

Хайрли ишнинг эрта-кечи йўқ, деганларидек, юқорида айтганимиз — аввалги харобалардан асар ҳам қолмаган. Юртбошимиз ташаббуси билан боғ янада кенгайтирилиб, ҳақиқий истироҳат гўшасига айлантирилаётгани, чор-атрофда бир-биридан гўзал биноларнинг қад ростлаётганлиги айни муддаодир. Энди адибнинг пойига етиш у қадар мушкул ҳам эмас... Бир вақтлар Қодирий ва у кабилар номини тилга олиш қанчалик хавфли бўлган бўлса, эндиликда бу номлар фахр ва ифтихор билан тилга олинади. Пойтахтимиздаги бир-биридан гўзал Мирзо Бобур, Ғафур Ғулом номидаги, Боғи Эрам каби истироҳат масканлари сафига янада гўзал ва фусункор Абдулла Қодирий боғининг қўшилиши ҳар жиҳатдан қувонарли. Ўйлаймизки, ушбу боғ наинки Қодирий мухлислари, балки барча адабиёт ва санъат ихлосмандларининг, бутун элимизнинг ҳам севимли гўшасига айланажак.

И.ҚЎШШАЕВА

Маданий ҳаёт

«Сиҳат-саломатлик йили» муносабати билан Собир Раҳимов туман Маданият ва спорт ишлари бўлимига қарашли Завқий номидаги маданият уйи ҳамкорлигида, маҳаллалар ўртасида «Уч авлод учрашуви» номли спорт мусобақаси ўтказилди. Мусобақада етти ёшдан 70 ёшгача бўлган спорт ишқибозлари шахмат, шашка, стол тенниси бўйича ўзаро беллашдилар. Шашка бўйича «Навбаҳор» маҳалласидан Обиджон Алимов ҳамда шахмат бўйича «Дўстлик» маҳалласидан Нодира Султонова биринчи ўрин, шашка бўйича «Чуқурсой» маҳалласидан Азамат Тоиров, шахмат бўйича «Навбаҳор» маҳалласидан Рустам Фозилов ва стол тенниси бўйича «Навбаҳор» маҳалласидан Азиза Жалилова иккинчи ўринни эгалладилар. Мусобақа якунида ғолиблар қимматбаҳо совға ва фахрий ёрлиқ билан тақдирландилар.

Дилрабо УМАРОВА

* * *

Садриддин Айний номидаги Бухоро вилоят мусиқали драма ва комедия театрида эстрада санъатини янада ривожлантириш, ёш санъаткорларнинг ўз иқтидорини тўла намоён этиши учун шарт-шароитлар яратиш, эстрада жамоалари ҳамда истеъдодли ёш хонанда ва созандаларни кашф этиш, миллий эстрада санъати намоёндаларини кенг тарғиб қилиш, келажак авлодни ватанга муҳаббат, миллий эстрада анъаналарига садоқат руҳида тарбиялаш мақсадида «Ёшлик баҳори» номли эстрада санъати ижодкорларининг анъанавий вилоят танлови бўлиб ўтди.

Танлов якунида ғолиблар ҳомийларнинг қимматбаҳо совғалари билан тақдирландилар.

Юлдузхон ИБРАГИМОВА

100.000 сўм

ПУЛ ЯНА ЎЗИМИЗГА ҚОЛДИ...

Газетамизнинг ўтган сонида эълон қилинган саккизта саволга тўла жавоб топиш бахти бу сафар ҳам ҳеч кимга насиб этмади. Жангчи шоиримиз Қўчқор Норқобил бир ҳафта Каттақўрғонда махсус озиш муолажасидан қайтгач, Хосиятхоним ёрдамида бу ишга астойдил киришди, тўғри жавобларни бирин-кетин топиб, манзил сари анча яқинлашди, аммо паришонхотирлиги ҳал қилувчи пиллапояларда панд берди. Бунинг сабаби, Каттақўрғонда даволанувчилар фақат суюқ шарбат ичишади, овқат ейишмайди.

Доимий мухлисларимиздан бири Дониёр Бегимқуловнинг изланишлари ҳам ёмон эмас.

Хуллас, ғолиб бу сафар ҳам аниқланмади.

Тўғри жавоблар қуйидагича эди:

1. Матбуотчилар кўчаси 30 ва 31 рақамли уйларнинг борлиги сиз тугул бизларга ҳам маълум эмас. Зато, 32-уй бор.
2. «Ҳуррият» газетаси ташкил этилганида бош муҳаррирликка кўрсатилган биринчи номзод Ёқубжон Хўжамбердиев эди.
3. Вилоят газетасида бир йилча ишлаганидан сўнг, ишдан бўшаш тўғрисида ариза ёзаётиб, газетанинг номини муҳаррирдан сўраган шоир Анвар Эшонов эди.
4. Ўзбекистон халқ артисти Ёқуб Аҳмедов актёр сифатида илк бор «Ғунчалар» спектаклида 1951 йили саҳнага чиққан.
5. Ишга вақтида келиш тўғрисида буйруқ чиқарган ва... ишга вақтида келмаганлиги учун ўзига ўзи хайфсан эълон қилган ҳамкасбимиз — «Ватан» газетасининг бош муҳаррири Ёқубжон Хўжамбердиев эди.
6. Икки сўздан иборат савол-сарлавҳаси билан адабий жамоатчиликни қўзғатган адиб Шукур Холмирзаев («Адабиёт ўладими?»).
7. «Келин-куёв телешоуси»га таклиф айтган журналист Қурбон Эшматов.
8. Стадиондан саҳнага сакраган санъаткор — Ёдгор Саъдиев (Газетамизда айни шу сарлавҳали мақола эълон қилинган).

Мулоҳаза учун мавзу

СЎНГГИ ҚЎНҒИРОҚДАН КЕЙИН...

«Маърифат»да ишлардим. Ижарахонам бир ҳамкишлоғимнинг уйи билан ёнма-ён эди. Ишдан қайтиб овқатланмоқчи бўлиб турсам, унинг катта ўғли қишлоқдан келган меҳмонларни олдига айтиб кетди...

Меҳмонлар билан бирор соат ўтиргач, чарчаганим учун кетишга рухсат сўрадим.

— Э, сизга алоҳида гап бор. Бир масалада ёрдамингиз керак, — деб меҳмонлардан бири ўтиришга ундади.

— Бу йил 25 майда бизлар мактабни битирганимизнинг йигирма йиллигини нишонламоқчимиз, — дея ўртоғининг гапини давом эттирди иккинчи меҳмон. — Шу тадбирни газетада ёритишга ёрдам берсангиз!..

Меҳмонлар амакимнинг синфдошлари бўлиб, бири ширкатлар уюшмасининг раиси, бошқаси автомобил савдоси билан шуғулланувчи бизнесмен эди. Кўз олдимга бундан қирқ йиллар нари-берисида ҳашар билан лойдан қад кўтарган, бугун ночор бир ҳолатда турган, меҳмонлар ҳам, ўзим ҳам ўқиган мактабимиз келди-ю, «Бир хўжаликнинг раиси билан унча-мунча пулга ачинмайдиган бизнесмен эринмасдан «йигирма йиллик» масаласида шу ерга келиб, газетага чиқишга даъвогар бўлиб турибдими, демак, мактабга ҳам албатта ёрдам қилишади», деган хаёлга бордим.

— Бажонидил, акалар. Газетага ёзадиган иш қиласизлар-у, биз ёзмаймизми? Албатта ёзамиз. Хўш, тадбирни қандай режалаштиргансизлар? — дея ёрдам беришимни билдириб, уларни саволга тутдим.

Хонтахтанинг ён томонини бутунлай ишғол этган, ўн минут аввал бир лаган ошни пақкос туширган раис чап кўзини қисиб нималаридир хомчўт қила кетди. Бирпас ўтиб ҳисоби тугади шекилли, салмоқлаб гап бошлади:

— Хў-ў-ўш, энди бизлар ўзи ўнта нари-бери синфдошлармиз. Шунинг учун тадбир жуда катта бўлмайди. Эллик-олтмиш кишилик битта қўчқорни тандир қиламиз. Тўрт яшик арақ оламиз...

— Тўрт яшик етмайди, — деб унинг гапини бўлди бизнесмен.

— Етмаса яна оламиз-да, — бизнесменга ён бериб гапини давом эттирди раис. — Жиззахдан артистларни айттирмоқчимиз. Кечқурун сой бўйида базм, унга фақат синф раҳбаримизни айтамиз. Муаллимларнинг бари келса, ароқ етмай қолади...

Хиёл ёнбошлаб, тўлиб-тошиб гапираётган амакимнинг синфдоши — раиснинг гапини бўлдим:

— Узр, ака. Мактабга нима қиляпсизлар?

Саволим унга ғалати туюлдими, ёки буни кутмаганмиди, менга сўроқ аломати билан тикилиб жим қолди. Гапимни янаям ойдинлаштириб мактабга қандай ёрдам бермоқчи эканликларини сўрадим.

— Қанақа мактабга? — ҳайрон қолди раис. — Бу ерда мактаб причём?

— Э, галварс, шунгаям тушунмадингми? Ўқитувчиларга оладиган совғаларимизни гапир, — орага суқилди бизнесмен.

— Ҳа-а-а, шунақа демайсизларми? Тушунмай қолдим-да, — ўзини оқлади раис. — Энди, синф раҳбаримизга битта тўн оламиз. Йигирма беш мингларга. Шу...

Суҳбат бошида хаёлимга келган фикр учун кулгим қистади. Амакимнинг синфдошлари «йигирма йиллик» қилса, мактабга таъмир учун ёрдам беради ёки неча йилдан бери тузукроқ бадиий адабиёт кўрмаган кутубхонага китоб совға қилади ёхуд дарслик сотиб олишга қурби етмаётган ўқувчилар учун ўша дарсликларни олиб беради-ю, мен газетага ёзиб чиқаман деб ўтирибман-а...

Меҳмонларни ранжитмаслик учун йиғилиб келаётган кулгимни босиб уларни яна саволга тутдим:

— Акалар, ароққа, ашулачига, хуллас, еб-ичарга қанча пул ажратдингизлар?

— Ароққа икки юз, қўйга саксон, — қўлидаги қоғозга қараб жавоб бера бошлади уй эгаси — у меҳмонлар билан синфдош эди. — Дастурхонга юз эллик, ашулачиларга эллик, жами тўрт юз саксон минг.

— Синф раҳбарларингизга йигирма беш минглик битта тўн, мактабга эса Катта раҳмат, шундайми? — кесатдим мен.

Худога шукрки, шунча вақт «кўпирган» раис кесатиқни пайқади.

— Нима, бу сизга ўтиришмадими?

— Ўтиришмади, — очиғига кўчдим мен. — Тадбирингиз айнан сиз айтгандай бўлса, газетада ёзолмайман. Негаки, фалон йили туғилган фалон одамлар мактабни битирганига йигирма йил бўлгани муносабати билан тўрт яшик ароққа битта қўчқорни газак қилишди деган гап фақат ҳажвия бўлиши мумкин...

Улар лаб буришди...

Амакимнинг синфдошлари айтган «йигирма йиллик» бўлиб ўтди. Мен ҳам қишлоқда эдим. «Тадбир»нинг бир қисмига гувоҳ ҳам бўлдим. Бу тўғрида анча вақт ҳажвия ҳам ёзмоқчи бўлиб юрдим. Аммо...

* * *

Юқоридаги воқеани мушоҳада қилар эканман, хаёлимга кейинги пайтларда мактаб битирувчилари орасида урф бўлган битириш кечалари, ҳар хил юбилейларни ўтказиш меъёр чегарасидан чиқиб кетмаяптими?

Бу тадбирларнинг асл моҳияти нимада?

Битирувчилар шу моҳиятга амал қилаяптими, деган саволлар келди.

Келинг, бу саволларга биргалашиб жавоб излаб кўрайлик.

Ер юзида яшовчи барча халқлар бирор-бир муваффақиятларини ўзига хос тарзда нишонлашга ҳаракат қилишади. Биз ҳам шундан мустасно эмасмиз. Мактабни битиргач, ўн йилда ёки йигирма йилда олам тилсимларини англатган, илм сир-синоатларини ўргатган таълим даргоҳига ташриф буюриш, бадиий тил билан айтганда, «кўзни очиб ҳарф таниган» устозларни йўқлаш эзгу иш.

Бунда ҳеч қандай салбий жиҳат кўзга ташланмайди. Албатта, ҳаммаси ўз меъёрида бўлса.

Аммо ана шу меъёр бузилсачи?

Яқинда тўққизинчи синфни тугаллаган битирувчиларнинг базмига гувоҳ бўлдим. Столда турли ичимликлар, икки-уч хил овқат, ашулачилар хизматда...

Ҳисоблаб кўрсак, шу базмга қилинган харажатга бемалол битта тўй ўтказиш мумкин. Мен битирувчиларни айбламоқчи эмасман. Лекин эндигина ўн бешдан ўтиб ўн олти ёшни қоралаётган йигитчалар шу базм баҳонасида ароқ ичишини-ю бунга ота-оналарнинг лоқайд қарашини оқлаб бўлмайди. Ўн биринчи синфни, лицей ёки коллежни битираётган ўн етти-ўн саккиз ёшли йигитлар ҳам бундан мустасно эмас. Мактабни тугатгунга қадар ичкиликка яқин йўламаган ўқувчи битирув базмида, ўн бир йил ичкилик ичмаслик ҳақида ваъз-насиҳат қилиб келган ўқитувчиси билан қадаҳ уриштиради...

Бу ҳолат бутун ёз давомида минг машаққатлар билан йиғилган ғарамга ўт қўйиб юборишдай аҳмоқона ишга ўхшайди.

Миллатнинг келажаги мактабга боғлиқ. Агар аҳамият берсак, дунёнинг ривожланган мамлакатларида мактабга катта эътибор қаратилишига гувоҳ бўламиз. Айни вақтда бизда ҳам шундай жараён давом этяпти. Ҳукуматимиз мактабларни ривожлантиришга катта-катта маблағ ажратмоқда.

Биз буни қўллаб-қувватлашимиз, оз бўлса-да, қўлимиздан келган ёрдамимизни беришимиз лозим.

Беш, ўн, ўн беш, йигирма ва ҳоказо «йиллик»ларни нишонлаётган ҳурматли битирувчилар базмларга сарфлаётган минг-минг пулларининг бир қисмига бадиий адабиётлар, дарсликлар олиб мактаб кутубхонасини бойитиши мумкин...

Халқимиз ҳар бир ишда, тадбирда бошқаларга ўрнак бўлиб келган. Умид қиламизки, битирувчилар ўтказаётган, гоҳида бир оз меъёридан чиқиб кетаётган тадбирлар ҳам ўз изига тушиб, атрофдагиларга намуна қилиб кўрсатадиган ажойиб маросимга айланади.

Албатта, бунда ўқитувчилар ва ўқувчилар, ҳатто ота-оналарнинг оқил тадбирлари муҳим рол ўйнайди. Балки, «сўнгги қўнғироқ», «ўн» ёки «йигирма» йиллик битирув тантаналарини нишонлашда мактаб маъмурияти билан келишган ҳолда, беҳуда исрофгарчиликка сарфланаётган маблағларнинг барчасини, ёхуд маълум қисмини мактаб фондига ажратган маъқулдир.

Республикамизда фақатгина мактабларнинг ўзи ўн мингга яқинлигини назарда тутсак, мамлакат миқёсида ҳар йили кам деганда йигирма мингга яқин ана шундай тадбирлар бўлиб ўтади. Бу тадбирлардаги исрофгарчиликлар эса пулга чаққанда миллиардларни қоралайди. Менимча, мактаб маъмурлари, туман халқ таълими бошқармаси бундай исроф этилаётган бу маблағларни мактабга йўналтириш чораларини кўришлари лозим.

Албатта, битирувчилар ёки юбиляр битирувчиларга бу борада буйруқ бериб бўлмайди. Ўз пулини нимага сарфлаш уларнинг иши. Аммо улар орасида шу маблағни мактаб манфаатларига ажратишни тарғиб-ташвиқ қилишнинг кенг йўлга қўйиш керак.

Содда қилиб айтганда, саксон мингга олинган қўчқор газак бўлиб кетади ва бундан саноқли кишилар нафланади, холос. Бироқ шу саксон мингга мактаб кутубхонасига совға қилинган китоб йиллар давомида ёш авлод билимини оширишга хизмат қилади. Ҳамма гап ана шу ҳақиқатни битирувчилар онгига етказишда...

Сиз бу таклифга нима дейсиз?

Абдулҳамид МУХТОРОВ

«ФАРҲОД ВА ШИРИН» АРАБ ТИЛИДА

Мисрда буюк бобокалонимиз, ғазал мулкининг султони Алишер Навоийнинг «Фарҳод ва Ширин» достонининг насрий шакли араб тилида чоп этилди. У Ўзбекистон Республикасининг Миср Араб Республикасидаги дипломатия ваколатхонаси кўмагида Қоҳирада нашр қилинди.

«Ўзбекистон ҳикоялари: «Фарҳод ва Ширин» деб номланган ушбу китоб буюк бобомиз қаламига мансуб достоннинг мазмун-моҳиятига монанд гўзал ва бетакрор суратлар билан безатилган. У Миср Ахборот вазирлигининг 2005 йилга мўлжалланган «Узоқ юртлардан ҳикоялар» дастури доирасида мисрлик таниқли журналист Фатҳий Али ас-Сайиҳ муҳаррирлигида чоп этилди.

Фатҳий ас-Сайиҳ томонидан араб ўқувчиларига тақдим этилган асар муқаддимасида Ислом уламолари юрти бўлмиш Ўзбекистон заминидан етишиб чиққан ал-Бухорий, ат-Термизий, ал-Мотуридий, Ибн Сино, аз-Замаҳшарий, Улуғбек, Алишер Навоий каби кўплаб буюк мутафаккирлар ўз ҳаёти ва ижоди билан нафақат Ислом маданияти ривожига, балки физика, адабиёт, астрономия, тиббиёт ва кимё сингари кўплаб илмлар тараққиётига улкан ҳисса қўшгани алоҳида таъкидланади.

Шунингдек, асар муқаддимасида Ўзбекистоннинг жуғрофий жойлашуви, иқлим шароити, маъмурий таркиби, тарихи ва ҳозирги куни, республикамизнинг дунё давлатлари билан олиб бораётган ҳар томонлама ва тенг ҳуқуқли алоқалари, Президент Ислом Каримов етакчилигида юритилаётган самарали, мустақил ички ва ташқи сиёсат ҳақидаги маълумотлар ҳам атрофлича ўз ифодасини топган.

«Жаҳон» АА.

Муносабат

Огоҳлик тарбияси

Табиат ҳамиша бўшлиқдан қўрқиб келган. Бу борлиқнинг ўзгартириб бўлмас қонуни. Айни пайтда, курраи заминни хавфга солаётган, аср вабосига айланган терроризмнинг бир илдизини ҳам мана шундан излаш керакдир.

Табиийки, бу офат осмондан тушмаган, ёхуд ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолгани ҳам йўқ. Хўш, бу хатарли ўйиннинг асирига айланиб, қурбон бўлаётганлар асосан турмуш чорраҳасида туриб «қайси йўл қулайроқ экан-а» деб, бош қашлаганча гандираклаб турганлар эмасмикин? Аянчли томони шундаки, минглаб инсонларнинг тақдири бундай ўйинлар учун фақатгина қурол вазифасини ўтаяпти холос. Аниқ гапки, фойдаланиб бўлингандан кейин, у ташлаб юборилади. Бу ўринда ўз-ўзидан шахс муаммоси кўндаланг туради. Бунинг учун, юқорида айтганимиздек, баъзи ёшларнинг турмуш чорраҳаларида иккиланиб туриб қолишларига имкон бермаслик, яъни ҳеч қандай бўшлиққа ўрин қолдирмаслик зарур, деб ўйлайман. Шундагина эзгулик йўлини ёвузлик тўсмайди.

Яна бир масала — яъни огоҳлик тарбиясини йўлга қўймоқ керак. Огоҳлик тарбияси бу юракнинг, онгнинг уйғоқлиги. Бунинг учун, биринчи навбатда, болаларимизни яхшини ёмондан, ёмонни яхшидан, муҳимни номуҳимдан, фойдани зарардан ажрата олишга ўргатишимиз зарур бўлади . Бу жараёнда уч омил ҳал қилувчи рол ўйнайди. Бу эътиқод, дунёқараш ва мустақил фикрлай олиш кўникмасидир. Юрак уйғоқлиги учун, албатта, бадиий адабиётнинг ўрни катта, демакки ёшларни имкон қадар китоб мутолаасига қайтариш керак. Бу вазифанинг асосий юки оила ва мактабнинг зиммасига тушади. Лекин бу фақатгина умумий ваъзхонлик, панд-насиҳат, дўқ-пўписа қилиш билангина чекланиб қолиш дегани эмас. Бу билан ҳеч нарсага эришиб бўлмайди. Акс ҳолда боланинг наздида муқаддас тушунчалар сийқа, баландпарвоз ибораларга айланиб қолади. Ўрмонга ўт кетса ҳўлу қуруқ баравар ёнганидек, бола қуруқ ваъзхонликдан безиб қолиши ҳеч гап эмас. Ҳаётнинг маъносини тушинтиришда, ҳақиқий инсонийлик хислатларини шакллантиришда, умрнинг югуриклигини англатишда китоб билан биргаликда маҳаллалардаги обрўли кишиларнинг роли беқиёсдир.

Маънавият инсонга она сути, оталар номуси ҳамда аждодлар ўгити билан сингади.

Бунинг учун бола руҳиятини ҳис қила олиш, унинг ички оламига кира олиш зарур. Шундагина адашмаслик, болани ҳаётий ҳақиқатлардан бездирмаслик мумкин. Огоҳлик тарбияси руҳият тарбиясидир. Қолаверса, биз катталар ҳавас қилишимиз керак бўлган жиҳат улардаги самимиятдир. Ҳар қандай ҳолатдаям ишончга, қалбга дарз етказмаслик лозим. Зеро, кўп нохушликларнинг илдизи носамимийликка ҳам бориб тақалади. Биз тадбир ишида мана шу самимиятни қадрлашимиз ва асрашимиз даркор.

Р.КАРИМОВ,
Чуст туман ҳокимлиги ҳузуридаги ижтимоий кўниктириш маркази раҳбари ўринбосари.

«ОВОЗИМНИ ЭШИТМАГУНЧА ҚЎНҒИРОҚ ҚИЛАВЕРИНГ...»

Эътироф

Телефон жиринглайди. Гўшакни кўтараман.

— Алло...

— Мен Назармат акангизман.

— Ассалому алайкум, Назармат ака. Яхши юрибсизми?

— Бироз оёғим оғрияпти. Сизда чиққан мақолани 1-қаватдагиларга бериб қўйинг. 4-қаватга чиқишга...

— Хўп бўлади. Ҳозироқ олиб тушаман.

— Тўхтанг, Умидахон. Мен ҳозир уйдаман. Кечроқ бораман... Бироз гаплашинг. Нега қўнғироқ қилмайсиз? Сизни соғинаман.

— Мен ҳам, Назармат ака... Сизни отамдек кўраман. Ўзингиз билмайсиз, Сиз келиб кетгач, отамни кўргандек бўлиб, ҳатто кўзимга ёш ҳам оламан.

— Мен ҳам сизни қизим деганман. Биринчи шеърларингизни, ёдингиздами, «Тошкент ҳақиқати»да ўзим чиқаргандим.

— Бўлмасам-чи, шеърни-ку қўяверинг, отамдек қайғуриб, ўғлимни йўлга солиб юборганингиз-чи.

— Майли, у гапни қўяверинг. Биров-бировимизга яхшилик қилиш учун дунёга келганмиз. Сиз ҳам менга қўнғироқ қилиб туринг.

— Кеча қўнғироқ қилгандим, йўқ эмансиз. Набирангиз айтмадими?

— Набиралар айтаверади. Лекин овозимни эшитмагунча телефон қилаверинг. Мен ҳам сизнинг овозингизни эшитай, қизим...

«Қизим»... Чиндан ҳам Назармат ота отамга ўхшайди. Бу балки уруш жанггоҳларида қон кечиб, жон олиб, жон бериб, тинч замонларга етиб келган отамга қисматдошликдандир?

Пишиқ зуваласи, кулиб туриши, бироз содда, аммо отам каби беғараз самимияти, яхшилик қилсам деб елка тутиб туриши... менга отамни эслатади. Оллоҳга шукур, шундай оталар бор экан, биз аёллар тик туриб эртанги кунимизга умид билан хотиржам қараб яшаймиз.

...Ўшанда, ўғлим Шарқшунослик институтида ўқиб юрган кезларда Назармат ота одатдаги кўтаринкилик билан таҳририятимизга кулиб келдилар.

Суратда: (чапдан) Ўзбекистон халқ рассоми Малик НАБИЕВ, шоирлар Назармат ва Нормурод НАРЗУЛЛАЕВ

— Абдуҳамиджон, ўқишларингиз яхшими? — Ҳарбийларга тайёргарликлар қалай? — деб сизлаб сўрашдилар набираси тенгги ўғлим билан.

— Ўқишларим яхши, лекин ҳарбий кафедрага талабаларни саралаб олишди. Мени олишмади...

— Нега, ахир бобонгиз урушда разведкачи бўлган. Сиз ҳам бобонгизга содиқ бўлиб ҳарбий таржимон бўлсангиз яхши эмасми?

— Ўқишга ўтиш йўлини билмаяпман-да!

— Йўли шундай. Генералга хат ёзасиз. Бобом каби ўз мамлакатим тинчлиги учун масъулман. Ёшлигимдан бобомнинг уруш хотираларини эшитиб улғайганман, шунинг учун ҳарбий таржимон бўлмоқчиман, — дейсиз.

Назармат ота айтиб турдилар, ўғлим ишониб-ишонмай хат ёзишга киришди.

Шу куни биргалашиб ҳарбий генерал ҳузурига бордик. Ўзимизнинг жангчи шоир — Назармат ота қабулга кириб, бирпасда хатга дастхат қўйдириб чиқдилар. Эртасиданоқ ўғлим қувона-қувона ҳарбий сабоққа отланди...

Отам оламдан ўтгач, хотира онларида руҳим тушса Назармат ота мендан хабар олгани келиб турдилар. Эътибор беринг, мен эмас, ўзлари — таҳририятга МЕНДАН хабар олгани... Ва, албатта, ўғлимнинг ўқишларини суриштирдилар. Кайфиятимни кўтариб, отам каби елкамга қоқиб, эртанги кунимга ишонтириб кетадилар.

Ҳа, оталар бор экан, ака-укалар омон экан, биз аёллар тинч-хотиржаммиз. Кулиб-қувнаб ўзимизга ишониб яшаймиз. Чунки улардан кўр оламиз-да.

Назармат отанинг умр йўли яхшилик, камтарлигу чин эътиқод билан ўтаяпти. Балки шундандир, 87 ёшларида ҳам ёшлар билан тенг одимлаб, сафарларга чиқишлари, учрашув ва кечаларга файз бериб, бизларни яшашга ундашлари. Балки шунинг учундир, адабиётни ҳам жанг майдони каби билиб, ҳар мавзуга, ҳар сана-ю давр тантаналарига лаббай деб жавоб қайтаришлари. Қаламни қуролга айлантиришлари... Бу қурол кўпни кўрган ота бўлиб, қуролдошларига содиқликда даврларни бир-бирига боғлаб юришларида намоёндир.

Азиз Назармат ота! Сизлар бор экансиз, бизларнинг бағримиз бутун, кўнглимиз тўқ, хотиржаммиз.

Умида АБДУАЗИМОВА,
«Тонг юлдузи» газетаси бош муҳаррири

ИЛДИЗЛАРИ БАҚУВВАТ ВАТАН!

Бу ёруғ дунё билан илк бор юзма-юз бўлган чоғларимизданоқ қулоққа илоҳий оҳанг бўлиб чалинган бир сўз бор. Бир сўз бор, киндик қонимиз каби юрак тупроғига, унинг деворларига сачраб кетган... Бу сўз — қисматлардан яралган жон — Она Ватандир.

Нега онажоним Ватан деб такрор-такрор суямиз уни? Нега олисларда онадан айро тушган фарзанддек ичикиб соғинамиз, талпинамиз унга? Нега унга тош отсалар жони жаҳонимиз сирқирайди, кўнгил уйларимизни қоронғулик босади? Нега шоирларимиз унинг ёди ила нафас олади ва меҳрини юрак қони билан йўғрилган шеърга айлантиради? Бу сеҳрли маъвога нега барчамиз жон қадар боғланиб қолганмиз?!

Нега биз уни саждагоҳимиз деб такрор ва такрор тавоф этамиз?!

Биз бу улкан меҳрни баъзан ўзимиз ҳам поёнига ета олмагандай туюламизу, унга янада қаттиқроқ боғланиб бораверамиз. Улуғ тоғларига, саҳрою боғларига, тенги йўқ гулшанига, азим дарёларига, жажжи ирмоқларига, тиканларига, ҳатто оддий алафларигача кўзларимизга сургимиз келади, бағримизга босгимиз келади.

Эй, онажон Ватан! Биргина варақка ўсмир юрагимдаги меҳримини сиғдира олармидим? Йўқ, албатта. Аммо, менинг сенга илинганим — тоғлар қори, булоғи каби фарзандлик меҳрим, баҳордай ям-яшил муҳаббатим, сенинг истиқболинг ҳақидаги доғ тушмаган ўйларим...

Ҳар тонг уфқнинг заррин нурларидан Нодирабегим сочларининг алвон толалари дунёни тутган каби кўринади менга. Олис Ҳиндистондан шоҳ Бобур фарёдлари, нолалари қулоғимга чалиниб, ўсмир жонимни ўртайди. Уларнинг улуғ руҳи ҳали ҳануз сени қўмсайди, онажон Ватан! Тилло тупроғингни кўзига суртиб, саждагоҳим деб, кўксига бош қўймоқни истаб, уларнинг руҳлари бедор кезадилар.

Улуғ Алишер Навоий ҳазратлари ҳимоя қилиб, кўкка кўтарган она тилингни камситмоқни ихтиёр қилдилар. Аммо сен азиз онажон, тарих бўронларига мардона юз тутиб, қутлуғ Истиқлолга етиб келдинг. Давр шамолларида оқарган сочинг силаб, майса бўлиб, туғ бўлиб ҳилпираган этакларингни кўзимга сургим, лабимга босгим келади.

Шундай... Ҳурлик шамоллари қайтадан эсиб, яна ўзинг ўзлигингга қайтдинг, эй она юрт. «Ўз кучига, салоҳиятига ишонган халқнинг бағри кенг бўлади, бундай миллат кучли, айни дамда, босиқ ва вазмин бўлмоғи керак. У ўзининг иқтисодий ютуқлари, маънавий юксаклиги билан бошқаларда ҳавас уйғотсин...» — муҳтарам Президентимизнинг бу сўзлари, «Ўзбекистон келажаги буюк давлат» деган башоратларида ҳам сен шафақдек ловуллаб порлаб турибсан, эй киндик қоним тўкилган азиз тупроқ! Сен ҳамиша буюк бўлиб келгансан ва буюк бўлиб қоласан.

Сени ва фарзандларингни дунё қайтадан танияпти. Уларга тан бераяпти.

Менинг саждагоҳим — она Ўзбекистон! Биз сенинг кўксингдаги қиров инмаган чечаклармиз. Илдизларимиз тоғлар булоғидан лабларини ҳўллаб олади. Онамизсан, болангмиз, ҳурлигингни ҳеч кимга бермаймиз!

Нозима РАҲИМОВА

ТАҚДИМОТ

Бухоро Давлат университети филология факултетида ёзувчи Жўра Фозилнинг «Бухоро» нашриётида чоп этилган «Айрилиқ остонаси» китобининг тақдимот маросими бўлиб ўтди.

Филология фанлари доктори, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси Охунжон Сафаров янги китобнинг бадиий хусусиятлари тўғрисида маъруза қилди. Китобга киритилган «Айрилиқ остонаси» асари ҳақида тўхталар экан, янги романнинг Ватанимиз тарихини ўрганишдаги аҳамияти ҳақида батафсил фикр юритди.

Маросимда янги китобдан жой олган қиссалар ва ҳикоялар туркуми ҳам бадиий таҳлил этилди.

Филология фанлари номзоди, шоир Шодмон Сулаймон «Айрилиқ остонаси» романининг ғоявий-бадиий хусусиятлари ҳақида тўхталди. Университет талабаси, ёш тадқиқотчи Шаҳло Бақоева янги китобдан олган таассуротларини сўзлаб берди.

Шундан сўнг «Маҳалла» жамғармаси вилоят кенгаши раиси Беҳбуд Жумаев, шоир ва ёзувчилардан Дилмурод Жаббор, Музаффар Турсун, Тошпўлат Ҳусен, Даврон Баҳронов, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Бухоро вилоят бўлими масъул котиби, шоир Тошпўлат Аҳмадлар янги китоб ҳақида сўзладилар.

Тадбир сўнгида Жўра Фозил сўз олиб, «Айрилиқ остонаси» романининг ёзилиш тарихи, келгусида ёзажак асарлари ҳақида гапирди.

Ўз ахборотимиз

ХОРАЗМ ОҲАНГЛАРИ

Халқаро «Маданият Карвонсаройи»да «Хоразм оҳанглари» номли кўргазма бўлиб ўтди.

Кўргазмада Хоразм ижодкорлари — дизайнер-рассом Сетмамат Қаландаров ҳамда Ўзбекистон халқ устаси, ганч ўймакори, наққош Давлат Муҳаммедовларнинг ижод намуналари намойиш этилди.

Давлат Муҳамедов раҳбарлигида миллий услубда яратилган амалий санъат намуналарини республикамизнинг турли вилоятларида, қўшни Қозоғистон, Туркманистоннинг маданий ва маъмурий биноларида учратиш мумкин. Урганч шаҳар ҳокимлиги биноси, «Жалолиддин Мангуберди», «Ал-Хоразмий», «Ал-Беруний» мажмуалари, «Интурист» меҳмонхонаси, Бекобод шаҳар ҳокимлиги, Юрмала ва Москва шаҳарларидаги «Ўзбекистон» ресторанлари, Тошкент шаҳар ҳокимлиги, Олий Мажлис биноси, Туркистон саройи шулар жумласига киради. Давлат Муҳамедов яратган турли нақшлар нафислиги, бетакрорлиги билан ҳозирги замон меъморчилигида ўз ўрнини топган.

Дизайнер Сетмамат Қаландаровнинг дизайнерлик ишлари кўпчиликнинг диққат-эътиборини тортмоқда. С.Қаландаров Арманистон, Россия, Туркманистон каби мамлакатларда дизайн лойиҳалари устида иш олиб борган. Ҳозирги кунда Маъмун Академиясининг 1000 йиллиги муносабати билан қурилаётган бинонинг дизайн ишларига муаллифлик қилмоқда.

Хоразмлик нафис санъат соҳибларига, меъморларга ижодий баркамоллик тилаймиз.

Гулмира МИРЗАЕВА

ИЗЛАРНИ ЙЎҚОТИШГА УРИНИШ

БМТнинг Қочқинлар бўйича Олий комиссарлиги бошқармаси ва инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилувчи қатор ташкилотларнинг Лутфулло Шамсутдиновни Ўзбекистонга топширмаслик тўғрисидаги талаби асоссиздир.

ТОШКЕНТ. (6 июл, РИА «Новости», Абу Али НИЁЗМАТОВ). БМТнинг Қочқинлар бўйича Олий комиссарлиги бошқармаси ва инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилувчи қатор ташкилотларнинг Олмаота шаҳрида ҳибсга олинган Лутфулло Шамсутдиновни Ўзбекистонга топширмаслик тўғрисидаги талаби асоссиздир. Бу ҳақда чоршанба куни Ўзбекистон Миллий хавфсизлик хизматидан РИА «Новости» агентлигига маълум қилинди.

Ўзбекистон Миллий хавфсизлик хизматидан (МХХ) маълум қилишларича, «4 июль куни Олмаотада қўлга олинган Ўзбекистон фуқароси Лутфулло Шамсутдиновга нисбатан Андижон вилояти ички ишлар бошқармасининг терговбошқармаси томонидан Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг «Ўта оғир оқибатларга олиб келган террорчилик» ва «Аҳоли орасида саросима уйғотиш мақсадида ахборот тарқатиш» моддалари бўйича жиноий иш қўзғатилган».

МХХ жамоатчилик билан алоқалар бюроси раҳбари Олимжон Тўрақуловнинг сўзларига кўра, «Шамсутдинов республика бўйича қидирувда бўлиб, Саиджаҳон Зайнобитдинов деган бошқа бир «инсон ҳуқуқлари ҳимоячиси» билан битта жиноий иш бўйича айбланмоқда».

Шунингдек, мазкур бюро раҳбарининг таъкидлашича, Шамсутдинов ўз оила аъзолари билан 27 май куни Қозоғистонга учиб кетди, деган ахборот ҳақиқатга тўғри келмайди. «Шамсутдинов ва унинг оила аъзолари «Тошкент» аэропортининг чегара назоратидан ўтганлар рўйхатида қайд этилмаган», — деди О.Тўрақулов.

«Бундан ташқари, тергов органларида Шамсутдинов ва Зайнобитдинов Андижон шаҳрида фожиали воқеалар содир этилган кунлари олдиндан олинган буюртма бўйича ҳаракат қилганлиги ҳақида далиллар бор», — деди бюро раҳбари.

О.Тўрақуловнинг маълум қилишича, «Шамсутдинов ўз «буюртмачиларига» Андижонда рўй бераётган воқеалар тўғрисида хабардор қилиб туриш, шунингдек, воқеа жойидан олдиндан бичиб-тўқилган ёлғон ахборотларни тарқатиш учун керак бўлган».

«Ўзбекистон махсус хизматлари Шамсутдинов оиласи билан Тошкентга ва бу ердан дипломатик номерли автомобилда Қозоғистонга яширинча, ноқонуний олиб чиқиб кетилиши қандай ташкил этилгани тўғрисида инкор қилиб бўлмайдиган далилларга эга», — деб қўшимча қилди МХХ бюроси раҳбари.

«Биз қатор оммавий ахборот воситаларида ушбу факт бўйича кўтарилаётган шов-шувларни изларни йўқотишга уриниш, деб ҳисоблаймиз», — дея таъкидлади О.Тўрақулов.

БУЮК КЕЛАЖАК ЧЕЧАКЛАРИ

ШИВИРЛАБ СИР АЙТДИМ...

Дилноза БОБОНАЗАРОВА

Ишқнинг саҳросида танҳо чечакман,
«Ёрилтош»дай сирли, мангу эртакман,
Кимлар ошиқ бўлган ёғду юракман,
Дунёларга ёруғ сўз айттим келди.

Шивирлаб сир айтдим самоларга мен,
Маҳлиё термулдим ул ҳилолга мен,
Гоҳо розим айтдим хаёлларга мен,
Девона кўнглимни юз айттим келди.

Сукунат даштида пирпираб учган,
Бир сўз такрор доим юрагим қучган,
Билмадим, руҳимни не кунлар бичган,
Далли дунёларга сўз айттим келди.

Қўлингиз узатинг, қўлимни бериб,
Олис мавжудотта кўнглимни бериб,
Яхшиликка ўнгу сўлимни бериб,
Ўзликдан, покликдан сўз айттим келди.

Сурхондарё

Машҳура ШАРИПОВА

ОНА ЮРТИМ

Дўстлар, гўзал Қорақалпоқнинг,
Жаннатмакон гул гўшаси бор.
Қадим минг йил тарихга эга,
Номи Эллик — минг қалъаси бор.

Эллик қалъа, Эллик ҳақиқат,
Гувоҳ унга тарихнинг ўзи.
Думан қалъа, Қизил қалъада
Порлар аждодларнинг юлдузи.

Аждодлардан руҳ олиб ўсган
Шу маконнинг мен бир қизиман.
Агар тарих саҳфасин очсам,
Шу замоннинг янги изиман.

Эллик қалъа

Ободон ТУРДИМУРОДОВА

ШОИР ДЕМА

Осмондаги юлдузим,
Моҳим дебсан сен мени.

Дунёдаги ёлғизим,
Илоҳим дебсан сен мени.

Лекин нега, не учун
Шоир дебсан сен мени.
Муҳаббатнинг йўлида
Тайр дебсан сен мени.

Шоирлигим сен учун,
Тайр эдим сен учун.
Сен ким бўлсанг ҳам, ёрим,
Қойил эдим сен учун.

Дема, ёрим, сен менга:
«Ўртамизда тўсиқ бор».
Муҳаббатнинг йўлида
Тўсиқ бўлмас қўшиқлар.

Кечаги ҳам бугунги
Айтилажак сўзимсан.
Шоир қилган туйғунинг
Айбдори ўзингсан.

Нукус

Қорақалпоқчадан
Рустам МУСУРМОН таржимаси

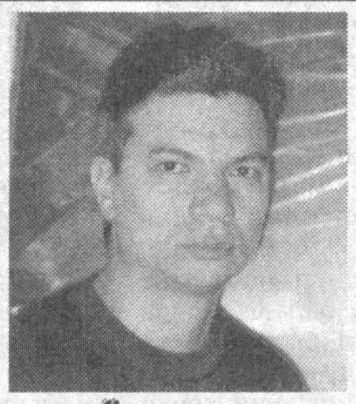
Дмитрий ЧЕРНИКОВ

ФАЗО САЁҲАТЧИСИ

Сайёралар аро учаётган кемам
Сомон йўлларига солади соя.
Ғанимат дунёда, шунчаки эмас,
Гўзал яшамоғим шарт бениҳоя.

Омадсизлигимдан кулар беписанд,
Дунёни пул билан ўлчаган ҳар зот.
Бироқ орзу нуқул беравермас панд,
Мени ҳам албатта сийлагай ҳаёт.

Замин ғалвасига хайр-хўш қилиб,
Мен эшик очаман ўзга оламга.
У ерда худойим иккига бўлиб,
Битта бахт беради барча одамга.

Тошкент

Р.МУСУРМОН таржимаси

Шаҳноза НАЗАРОВА

БАХТНИНГ РАНГГИ

Тонг отмоқда. Бахтранг қуёш уфқдан бош кўтарди. У менинг юрагим, у сенинг юрагинг, ватандош. Қуёшдаги тафт Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат боболарим қалбидан кўчган.

Бахтранг қуёш ўзи билан осмонларни кўтара бошлади. Тоғларим осмонларга тиргак бўлди, осмонларга тиргак тоғлар меники бўлди. Ўшал осмон бағридаги юлдузлар — Навоий бобо, Машраб бобо, Яссавий бобо меники эди.

Бу самони Ватан тутдим.

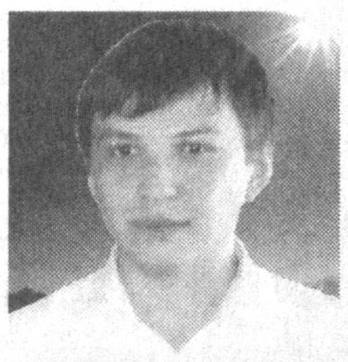
Муҳиддин АБДУСАМАД

...заминга санчилган патсимон терак —
Навоий ушлаган ўтлуғ қаламми?..

...йиғласа ёшини ютади дарахт,
на ерга, на кўкка бўзлар додини...
...манов каллакланган озурда шотут —
бирорта бечора шоир зотими?..

...елга ҳам, ерга ҳам эркалик қилар,
самимий тушунар алдоқларини...
...дарахтлар тушунмас модернизмни,
кўз-кўз қилаверар бармоқларини...

* * *

...фақат дарахтларга ошино кўнглим,
фақат дарахтларга ошиқадирман...
...Миртемир талпинган маҳзун мажнунтол —
Машрабнинг патила сочларимикан?..

...фақат дарахтлардан изладим калом,
бир ҳақнинг каломин, ҳур эрк каломин...

...дарахтдай тобора кўкараяпман,
жонимга озуқа бахш этар тупроқ...
...қўлларимни кўкка кўтараяпман,
ҳавода силкинар сап-сариқ япроқ...

Жиззах

Қадам боссам секин босаман — тупроқ озор чекмасин, кетмон чопсам секин чопаман — тупроқ озор чекмасин, оҳ урсам кўкка айтаман, отам озор чекмасин.

Зўр чавандоз отамни ҳам ажал деганлари олиб кетди.

Отам иссиқ бағримиздан узилди. Ўзбекистон, она тупроқ, отамни паноҳингга олганинг учун севаман. Ҳар баҳор отам қабридан гул унади. Ундаги

Қатра

шабнам ёшим бўлади. Руҳим гулга боғланиб қолади, руҳим гулни суйиб қолади. Бахтранг қуёш отам юзини силаб ўтади, нурлари соқолидаги қорларни эритиб ўтади. Қучсам қабр исимайди. Тафтимни қуёш орқали бераман. Меҳрибон қуёшинг учун севаман. Мен олиб боролмадим, отам руҳини елларинг Макка зиёратига элтади. Ватан, елларингни севаман.

Куз аталмиш чавандозинг ҳар келганда отам руҳини боғларида меҳмон қилади. Ўзбекистон, сенинг саховатингни севаман. Қаърингдан отам айтган азон овози келади. Ватан, мен азон овозини эшитиб туғилганман, азон овозини эшитиб бағрингга қайтмоғим бор.

Бағрингга пок қайтсам дейман, бағрингни пок тутсам дейман.

Жиззах

ЎЗБЕК ҚИЗИМАН

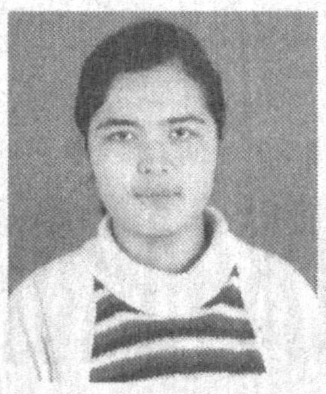
Нодира ЯНГИБОЕВА

Пайғамбар қизининг бахти бор менда,
Тўмарис момонинг шаҳди бор менда,
Барчиной нияти, аҳди бор менда,
Насаби сарбаланд ўзбек қизиман.

Ўзбекнинг қизига ошнодир ибо,
Мудом йўлдошидир эзгу қуш Ҳумо,
Кўкда тўлин ой ҳам ҳуснига шайдо,
Ҳур номи аржуманд ўзбек қизиман.

Ўзбегим қизига қилишар ҳавас,
Гулдай яшнатади эгнида атлас,
Эзгулик, яхшилик тилар ҳар нафас,
Тиллари асал-қанд ўзбек қизиман.

Нодира, иқболи буюксан чиндан,
Куйлагин бахтингни юракдан, дилдан,
Шодлик улаш элга келгунча қўлдан,
Дили элга пайванд ўзбек қизиман.

Хоразм

СУҲБАТ

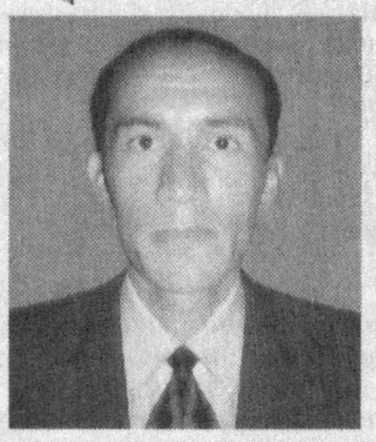
Олимжон ЎРИНОВ

Юлдузлар — самога учган донишманд,
Аммо яширгандир барчаси сирин.
Тунда кўкка боқиб ўйлаб қоламан:
Аниқлаб бўларми инсон тақдирин.

Само, нени ўйлаб йиғлайсан мудом,
Ёмғир, ювяпсанми гуллар чангини.
Сендан сўнг камалак келса, сўрайман
Кўрсатиб бергин деб бахтнинг рангини.

Юлдузлар — самога учган донишманд,
Толеъдан сўйламанг ҳар раҳнамога.
Инсон тақдирини билса олдиндан
Учиб кетармиди балки самога?

Бухоро

Азамат ҚОРЖОВОВ

ЯЛОА

Томорқани пайхонлаган эшакнинг думига керосин қуйиб олов ёққан, менман. Лекин баъзилар «мушукнинг думини кесган бола» дейишади. Бу гапда ҳам жон бор.

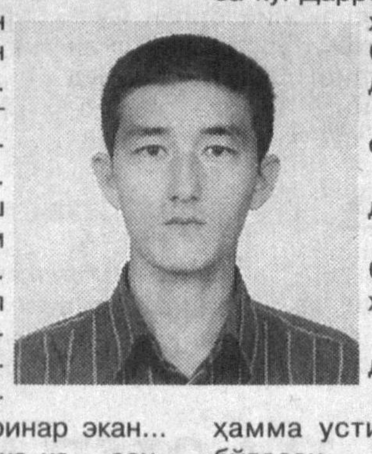

Рақибларим кўп, ўч олиш уларнинг касби. Дўстларим эса ўргатгани ўргатган. Бироқ, барибир, ҳар хил миш-мишлардан қутулолмайман. Шу дейман, гап тарқатаман деган одамга бургадек баҳона бургутдек кўринар экан...

— Ҳув бу ёққа ке! Сен...ҳа ҳа... сенгинани айтайиппан!

Отам шундай деб мени чақирди. Бордим. Отам тилининг тагига нос ташлади-да;

— Санам жигит бўп қолдинг. Катта ишларди буюрсам қиласанма?

— Қиламан, — дедим.

— Самарқандга, Бозоргул аммангникига бор десам, борасанма?

— Бораламан, — дедим.

— Унда маған қара, — отам фахрланиб кетди, шекилли, мўйловини силади. — Эртага Ғидинбой амакингникига тўй келади. Шунга айтиб келасан.

Ие, бунга ким рози бўлмайди! Мазза-ку! Дарров отамдан пул олдим-у, шаҳарга жўнадим. Ўлай агар, бир йилдан буён Самарқандга борганим йўқ.

— Жўл пўстак? — деб сўради одамлар.

— Ша-арга! — дедим гердайиб.

— Айтиб қўяй, — деди битта ўқигани, — тағин масхара бўлиб юрма.

— Батинкам яп-янги, — дея тиржайдим.

— Агар «ж» деб гапирсанг, ҳамма устингдан кулади. Шарманда бўласан.

— Гапирганим жўқ-ку, — деб йўлимда давом этдим. Лекин ичимга ваҳима тушди. Тағин «ж»лаб гапириб уятга қолсам-а?!

Шу хаёл оғушида шаҳарга кириб келдим. Ўзимни шундай сипо тутдимки, қизлар ҳавас билан оғзилари очилиб қолди.

Аммамнинг кўчасини топдим. Қайси эшик эканлиги эсимда қолмаган экан, ахтариб кетаётгандим, бир тўда болага дуч келдим. Улар менга зимдан тикилишди. Сўнг биттаси имлаб чақирди.

— Ўв, братишка, баққа кел.

Қўрқа-писа бордим. Баланд бўйлиси мен билан менсимайгина қўл бериб кўришди. Қолганлари тиржайишди.

— Исминг нимади? — сўради «каттакон».

— Ялол, — дедим шошиб қолганимдан.

— А?

— Ялол, — дедим овозимни баралла қўйиб.

— Ялол?! — уларнинг оғзилари очилиб қолди.

Шу пайт сал наридаги тут тагидан шарақлаган кулги эшитилди. Қарасам, аммамнинг ўғли Шоҳруз қорнини ушлаб кулаяпти.

— Узр... — узр... — деди у зўрға. — Во, ичагим узилади... оббо, тоға-ей! Оббо, Жалол тоға-ей!..

Исмим Жалол эканлигини билган шумтака болалар ҳам кулиб юборишди. Аммамнинг ўғли мени узоқдан таниб. Бир ҳазиллашиб қўйгиси келган экану, аммо бу даражада кулдиришимни ўйламаган экан.

Самарқанд

Ойсоат АВАЗОВА

ҲУЗУРБАХШ ТУЙҒУ

Қатра

Баҳорнинг сокин тунларидан бири. Осуда тун қучоғида ўзини бахтиёр сезади киши. Шу бахтиёрлик дунёсида келинчак мисол гўзал куннинг менга илинганларини хаёл кўзгусидан ўтказа бошладим. Баҳорнинг бу куни чиндан ҳам ҳиммат қилиб, ногаҳон йўлларимда сени пайдо қилган эди. Табиат янада гўзаллашиб, бутун борлиқда чақин чақнагандай бўлди. Негадир титрар, ҳаяжонимни босолмас, кўнглимни шодликка тўлдирган аллақандай ҳузурбахш туйғу мени асир қилиб қўйганди. Руҳимдаги бу титроқни сездириб қўйишдан чўчиб, минг бир азоб билан бардошимни йиғдим-да, кўзларингга термулдим. Эвоҳ! Бу кўзлар! ... Бу кўзларга термулишдан ортиқ азоб, бу кўзларга термулишдан ортиқ лаззат бормикан?!

Ўзим билан ўзим курашаётган айни шу лаҳзаларда, устимдан кулмоқ учунми, нигоҳинг мен томонга қадалди. Ўн саккиз минг олам дош беролмайдиган бу нигоҳларга менинг кўзларим қандай дош берсин! Киприкларимда титроқ, ҳаяжондан бирбирини қучиб олишди. Киприкларим бир-бирини қучган маҳалда бу нур бағримга тушиб, унга ҳам омонлик бермади. Сочилган япроқ мисол сочилиб кетдим...

Мана шу пора бўлган кўнглим ҳаққи, айт, борлиғимда нечун бу қадар сочилиш? Титраган киприкларим ҳаққи, айт, бу нигоҳлар аввал ҳеч учрашганмиди?

Олисда «Йўқ!» деган сас эшитилди.

— Унда нечун бу қадар ўртаниш, бу қадар куйманиш?

Яна ўша олисдан овоз келади: «Бу - ўша, йиллар бўйи кўнглингда гулдай асраб келганинг, сокин тун қучоғида хаёлларингда кутганинг, соф муҳаббат! Сен қўмсаган ўша нурга йўғрилган ҳароратли дунё!»

Кўнглимда акс-садо. «Бу ўша!»

Термиз

СЎЗ АХТАРАЁТГАН ЁШЛАР

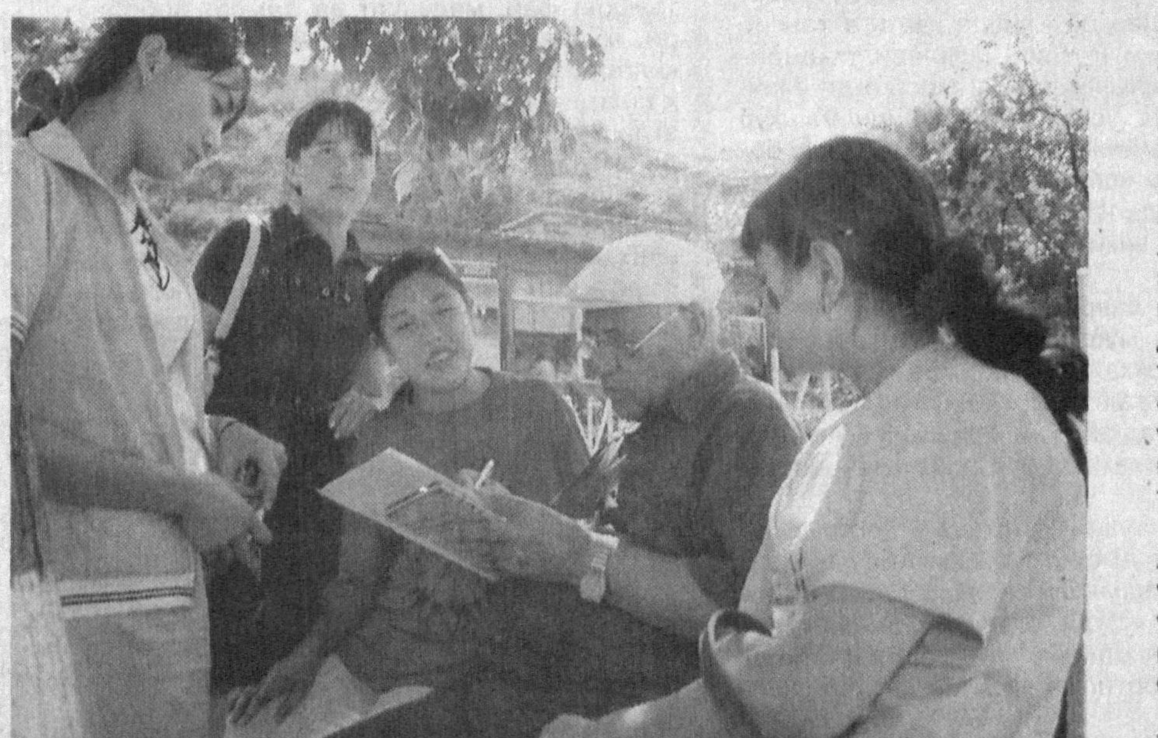

Боши биринчи бетда.

Ниҳолни ердан ерга кўчирадилар, парвариш қиладилар, мевасини кутадилар, соясидан ором истайдилар. Момо ер бағрида боболаридан, момоларидан келажак авлодларга ҳалол меҳнатнинг мероси бўлиб қолсин, дейдилар. Сўзни қалбдан қалбга, юракдан юракка кўчирадилар. Чунки, ўйлаб айтилган сўзда ҳикмат бор. ҲИКМАТ эса йиллар тўфонида ҳам, тўзонида ҳам, саратонию, қаҳратонида ҳам сўлиш билмайди, хазон бўлмайди. Сўз ахтарган одам аслида ҳикмат ахтаради. Худойим шоирга ато этган кутилмаган ташбеҳ — бу аслида кутилган ҳикматдир.

Зомин ёшлари ўз семинарларининг очилишидаёқ Абдулла Орифнинг ҳикмат дарсидан қалам аҳлини ҳушёрликка, огоҳликка чорловчи ўгитларидан баҳраманд бўлдилар. Тўғрироғи, кўзлари, юзларида улуғликнинг шуъласи жилваланади.

Яхши ният банданинг топган ярим моли. Илоҳим, Зомин ёшларининг эзгу ниятлари ўзларига йўлдош бўлсин. Чунки, миллатида улуғлари кўп бўлган элнинг кўкси ҳамиша тоғ, бошини ўзгалар эголмайди. Яхшиларнинг кўплиги энг аввало Ватанни нурлантиради. Зомин семинарини тўққиз йил узлуксиз давом этишидан мақсад — элига сўз айтоладиган, сўзи билан эл корига ярай оладиган, элни эргаштира биладиган, улуғ аждодларига, пиру комилларга муносиб авлодлар камол топишини исташдир.

Зомин ёшлари шеъриятининг таҳлили — алоҳида мавзу. Қолаверса, унинг ўз эгалари бор. Мен сўз ахтараётган ука-сингилларимизга, ўғил-қизларимизга айтмоқчи бўлганларимни бир шеър билан якунласам.

Ҳар кўнгил бир дарё, оқмоқ истаса,
Ҳар дилда бир чўғ бор, ёқмоқ истаса,
Истаса, шеър отлиқ чақмоқ истаса,
Дилбар дил аҳлининг биз дилдошлари,
Хуш кўрдик, хуш кўрдик, Зомин ёшлари.

Нима бор демангиз Зомин тоғида,
Поклик қайнаб ётур ҳар булоғида,
Қуёш қалам йўнар ой ўроғида,
Шеър битса дафтардир ҳатто тошлари,
Қалам қўлингизда, Зомин ёшлари.

Мажнунтол тагида Миртемир гувоҳ,
Баъзан шеър бўларкан биттагина оҳ,
Абдулла Орифнинг изида ирмоқ,
Соғу омон бўлсин олтин бошлари —
Ватан чироғидир Зомин ёшлари.

Ой доғин терарлар ойдин тунлари,
Зулфия момонинг оппоқ гуллари,
Эй назм боғининг хуш булбуллари,
Ҳамид Олимжоннинг дил қуёшлари,
Қувонч қўнғироғи Зомин ёшлари.

Ҳар ким ҳўплолмагай кўнгил чашмасин,
Шундай шеър ўқингки, тошлар гулласин,
Муҳаммад Юсуфнинг руҳи қўлласин,
Ўзбакий рангдадир кўзу қошлари,
Зомин ёшлари бу, Зомин ёшлари!

Ўлмасой НИШОНОВА

ОТА

Ота, боғларингни кузатдим узоқ,
Қара, жаннатдайин турибди бирам.
Отажон, юртимга, юртингга бир боқ,
Ўзбекистон қайси жаннатлардан кам?

Ота, боғларингда кездим беармон,
О, улар нақадар беқиёс, гўзал.
Сен борсан, кўрк очиб турар ҳар томон,
Отажон, қўлларинг олтинми ё лаъл?

Ота, боғларингда ўйладим шу чоқ,
Меҳнатдан камолин топганим маним,
Сен — йўлим ёритиб тургувчи маёқ,
Сен ила ободдир Ватан — чаманим.

Марғилон

Наргиза ХОЛМЎМИНОВА

СОҒИНЧ

Истадим мен кузнинг келишин қайтиб,
Шамоллар учирган тўлғоқ мезонни.
Сукунат чулғаган осмон зимистон,
Шивирлаб сўзлаган ўша хазонни.
Кезардик боғларни, кезаман ҳамон.
Ёмғирлар шитирлаб юзимни ювар.
Қалбимни чулғайди кўркинч, ҳаяжон,
Хотира ортимдан изма-из қувар.
Не қилай, васлингга ета олмайман,
Йиғладим Аллоҳга зоримни айтиб.
Соғинч азобларин экиб дилимга.
Истадим, дунёга келишинг қайтиб,
Азизим, мен сени жуда соғиндим...

Сирдарё

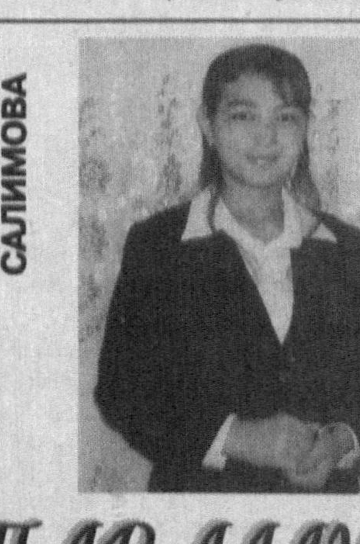
Дилнавоз САЛИМОВА

ТАВАЛЛУД

Ярим кеча, атроф зим-зиё,
Кўзларимга уйқу бегона.

Оҳангларда сузади дунё,
Шеър ишқида ёнар мастона.

Ҳислар вулқон, сўзлар бежаранг,
Бунда қалам энг одил киши.
Қофиялар қилар мен-ла жанг.
Ташбеҳ менга қайрайди нишин.

Юраклардан шеър ёғиб сим-сим,
Оқ қоғозга қўнади тонгда.
Қанча сўзлар қолади ўксиб,
Қаҳрамонлик қилолмай жангда.

Кўринади туннинг поёни,
Янги кун ҳам ташлайди қадам.
Булбул қарши олади тонгни,
Мен ғунчадек мудраётган дам.

Наманган

Раҳшона ТОШПЎЛАТОВА

ВАТАН

Дунёда биргина топганим ўзинг,
Сен менинг дунёда боримсан, Ватан.
Кўрарга кўзингман, айтарга сўзинг,
Сен менинг номусу оримсан, Ватан.

Ўзингсан таянчим, ўзинг суянчим,
Ниҳолман, соябоним — чинорим Ватан.
Ўзинг қайғу-ғамим, ўзинг қувончим,
Юракда қурилган минорим, Ватан.

Мен сенинг, эртангда кўрдим ўзимни,
Меҳр нурим, шамсу қамарим, Ватан.
Сенга бағишлайман бу кун сўзимни,
Илҳом берадиган чаманим, Ватан.

Сувлари юзимни ювар ҳар саҳар,
Чанқоғим бостувчи анҳорим, Ватан.
Боғлари барг ёзар, кўркам ҳар сафар,
Қалбимнинг соғинчи баҳорим, Ватан.

Фарғона

Жасур ХУСАНОВ

УЧРАШУВ

Пастаккина кичкина қишлоқ,
Катта юртнинг бўйига бўйлар.
Дийдорига бўлганда муштоқ,
Учраштирар бизларни тўйлар.

Бўй қизлар кўп, йигитлар бисёр,
Катта мавсум: бошланади куз.
Тўйда ҳеч ким эмас-ку ағёр,
Фақат тезда тарқаб кетар сўз.

Шундан тиллар сукутда қолиб,
Кўзлар пинҳон суҳбат қуради.
Тўйда оёқ тинч-у, хаёллар
Қувлашмачоқ ўйнаб юради.

Сен чўчийсан акангдан бироз,
Менинг ҳам сал бўшанглигим рост.
Фақаттина интиқ кўнгиллар,
Фақат диллар бир-бирига мос.

Ширингина кичкина қишлоқ,
Атрофида минг бир хил ўйлар,
Ҳаргиз гулим тутолмам, бироқ,
Учраштирар бизларни тўйлар!

Паркент

ОРЗУЛАРДАН КЕЧГИМ КЕЛМАЙДИ

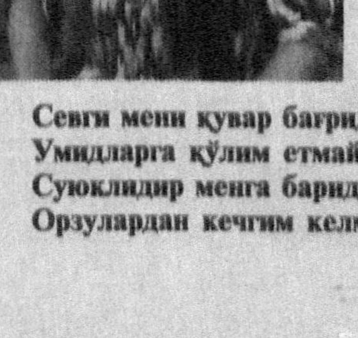
Лобар ТУРСУНОВА

Севги мени қувар бағридан,
Умидларга қўлим етмайди.
Суюклидир менга баридан,
Орзулардан кечгим келмайди.

Қўмсагайман ҳурлик чоғларим,
Ўз севгимдан кўнглим тўлмайди,
Мустар тортган қўғирчоғимни,
Орзулардан кечгим келмайди.

Хаёлларим қайсар арғимчоқ,
Ҳатто онам дардим билмайди.
Барисидан юз бургум, бироқ
Орзулардан кечгим келмайди.

Шўхликларим тинчиб тин олган,
Ғавғо солиб кўчиб елмайди.
Қулоғимда садоси қолган,
Орзулардан кечгим келмайди.

Қарши

Адиб ва жамият

Омон МУХТОР

ИЖОДКОР ҚИЗИҚИШГА МАЖБУР

Замонамиз қаҳрамони ҳақида ўйлар

Танишларим — икки киши, иккиси ҳам яхши одамлар эди. Лекин аввалдан айтиб қўяй, «тупроғи ҳар ердан» олинган... Улар қаерда дуч келишса, орада ўт чиқар эди. Бири — жиддий, етти ўлчаб бир кесадиган, ҳар гапини «тарозида тортиб» сўзлайдиган.

Иккинчиси — шўх, ҳазилкаш, таваккалчи, бошида калтак синса ҳам, жилмайиб юрадиган.

Уларни давраларда ҳеч яраштириб, жилла қурса, бир-бирига «чидайдиган ҳол»га келтириб бўлмасди.

Иккинчиси тўғрисида биринчиси: «Куйдирилган калладек ишшайишини! Бачканалик қилади. Ўзини тутолмайди!», дерди. Биринчиси тўғрисида иккинчиси аксинча: «Намунча мотам! Қовоғидан қор ёғади. Гўёки ҳамманинг ундан қарзи бордек! Унга қараб юрагинг тарс ёрилади!», дерди.

Биринчиси — ҳаётга масъул муносабатни истаган, катта мақсадларни олдига қўйиб, ишонч билан буюк ишларни бажаришга чоғланган киши эди. У доноларнинг: «Жиддият бўлмаган жойда чинакам фаолият ҳам бўлмайди!», деган гапини бот-бот эслар эди.

Иккинчиси — инсон ҳаётни севиши, имкон қадар бахтли бўлиб яшаши, ҳар қандай шароитда дунёга очиқ чеҳра билан қарашга ўрганиши керак, деб тушунган киши эди. У бир донишманднинг: «Ортиқча жиддийлик хатарли, дунёдаги кўп бемаъни, қабиҳ ишлар жиддий қиёфада амалга оширилади!», деганини бот-бот эслар эди.

Бу икки кишидан ҳар бирининг ҳақиқати бор, улардан бирини ҳақли, бошқасини ноҳақ дейиш ўлимдан қийин эди.

* * *

Эски танишларим феъл-атвори мени ўйлантирганига сабаб, бу мураккаб ҳаётни ҳеч қачон осонликча, енгил англаб бўлмаслиги-ю, биз деярли ҳар куни тилга оладиган бир-гина «дунёқараш» деган сўз унча оддий, жўн эмаслигига йиллар давомида эътибор бериб келаман.

Шу йил баҳорда Самарқандда ўтган бир учрашув-суҳбатда ҳаёт ҳақида сўзлашаётиб, рўпарамда ўтирган киши бехос менга:

— Олдинги айтган гапингизга кейинги гапингиз зид! — деди.

Аҳамият бермадим. Аммо сал туриб, ҳалиги дўстимиз негадир норозиланган қўйда сўзини қайтарди:

— Олдинги айтган гапингизга кейинги гапингиз зид!

Мен бироз хижолат чекдим. Албатта, сўз талашиб баҳслашиб ўтирмадим. Биринчидан, айб балки ўзимда, фикримни аниқ ифодалай олмагандирман, деб ўйладим. Бундан ташқари, яширмайман, бизда баҳс маданияти юксак даражада эмас, кўпинча арзимаган тортишув озорга айланиб кетади. Муҳими, рўпарамдаги ўзига яраша ҳурматли, обрўли киши минг йиллик адабиётимиз ва бу кунги адабиётни деярли кам билиши, айниқса, ҳаётни асосан эшитиб тургани доирасида, анча содда тушунишини ҳис этдим.

Умуман, у самимий, эзгу киши ва мен ундан ўпкаланиб қаламни «ишга» солганим йўқ. Ҳаёт ҳақида маълум (бир) йўналишдаги фикрдан кўра зиддиятда (ҳаётга ҳар томонлама қарашда) кенгроқ маъно борлигини айтмоқчиман. (Аслида, бу муносабат қадимги юнон давридан келган. Юлий Цезар тўғрисида Марк Брутнинг: «Цезар олижаноб эди, мен уни ҳурмат қиламан. Аммо Цезар шуҳратпараст эди, мен унга қарши бош кўтардим», қабилидаги гапини эсланг).

Зиддиятни тушунган (ҳис этган, қабул қилган) ҳолдагина дунёқараш бутунроқ шаклга киради.

Азалдан Дунёнинг ўзи зиддиятга асосланиб яратилган. Тун ва кун, тоғ ва денгиз, эркак ва аёл, дегандек. Инсоний муносабатлар марказида ҳам зиддият туради. Муҳаббат ва нафрат, висол ва ҳижрон, садоқат ва хиёнат, дўстлик ва душманлик. (Булар ҳозирги кунда кўпчиликка аён).

Фақат Шарқ адабиётида эмас, Шарқ ижодкорлари ҳаётида ҳам (бошқа инсонларда бўлгандек кучлироқ) зиддиятлар акс этади. Буюк бобокалонимиз Алишер Навоийнинг ҳаёти ва ижоди бунга яққол мисолдир. «Ишқ аҳли» ва «Буюк фаррош» романлари устида ишлаётиб, шахс қанчалик катта (Навоийдек даҳо) бўлса, унинг ҳаёти ва ижодида зиддиятлар шунчалик кўп чигаллашиб келишига қаноат ҳосил қилдим. (Буни гоҳо бировларга «тушунтириш»га тўғри келади).

Кечаги куннинг очиқ кўзга ташланган фожеаси: у бир томондан, янги давр (тўнтариш, кейин ўзгаришлар даври)га хос тўлиб-тошган зиддиятлар ичида, иккинчи томондан, зиддиятни инкор этишга мойил эди. Бу давр олдиндан келган фалсафа қонунларини рад этолмай, зиддиятни гўёки тан олар, шу билан бирга, уни синфий кураш либосида кўрар эди. «Синфий кураш тугаб», бора-бора ҳаётда, табиатда (ҳатто инсон табиатида) зиддият қолмагандек эди. Дуч келган зиддиятдан «кўз юмиш», уни «йўқ», деб тушунтиришга ҳаракат қилиш, ундан «қўрқиб қочиш» расмга айланган эди. Мана, бундай муносабат натижаси: барчадан «бир хилда ўйлаш, бир хилда сўйлаш, бир хилда куйлаш» талаб қилинарди. (Буни вақтида «Кўзгу олдидаги одам» ва «Афлотун» романларида бир қадар кўрсатишга уринганман). Ҳар қандай жамият қаршисида тўпланиб турган муаммоларни ечиш ўрнига юқорида айтилган йўлдан борса, жаҳолат ва ноҳақлик авжига чиқади. Ўшанда шундай бўлган эди!

Зиддиятни муҳит, шароитдан ажратолмаймиз.

У — мезон (тарози). «Тарозини тўғри тортинглар!», дейилади оятда.

Шубҳасиз, у (оламнинг гоҳ шафиқ, гоҳ аёвсизлиги, бизнинг турли феълатворимиз) одамлар аҳил, бир ёқадан бош чиқариб яшаши, эзгулик байроғи остида бирлашишига сабаб бўлмаслиги керак. «Зиддиятни бартараф этиш», деган гап бекордан бекорга тартибига қўйилмайди.

Тарозини тўғри тортиш — кишининг ақл-фаросати, билимига боғлиқ.

Зиддият билан «ҳисоблашган» тақдирда, ҳар қачон Шахслар пайдо бўлиб, улар орасидан чинакам Замон Қаҳрамонлари бўй кўрсата бошлаган.

* * *

Илк қарашда (ҳаётда ва адабиётда) «Замонамиз қаҳрамони», деган тушунчадан кечаги кун «ҳиди» келгандек туюлади.

Бироқ, бу тушунча анча илгари ҳаётга кирмаса, Лермонтов шу номдаги машҳур асарини ёзмас эди!

Бундан ташқари, Лермонтовнинг қаҳрамони (Печорин) «ўз даврига сиғмаган» киши эди. Бизда эса аксинча, узоқ пайт бу тушунча «ўрнак бўладиган одам», маъносини ташиган.

Яна диққатга сазовор бир ҳолат: «Кечаги кун ростакам ҳаёт қаҳрамонлари яшаган, шунинг баробарида, сунъий «қаҳрамон ясаш» иллати ҳам (сунъий зиддият «ташкил этиш» иллати каби) кенг тарқаган эди. Бу кун, тарих ғилдирагини олдинга сурган, ҳақиқат, адолат учун, Ватан мустақиллиги, халқ бахти учун курашган, қувғин, қирғинга учраб, йўқ қилинган қаҳрамонлар қолиб, улар йўлига тўғаноқ бўлган баъзи кимсалар қаҳрамон қиёфасида танилганини ўкиниб ўйлаймиз. Биз ҳали кечаги кун манзарасини тўлиқ «кўздан кечириш»га улгурмадик.

Албатта, ҳаётдаги Қаҳрамон билан адабиётдаги (асардаги) Қаҳрамон фарқ қилади. Ҳаётда биров буюк бир хизмати, фавқулодда жасорати, жонфидолиги учун қаҳрамон номини олади. Масалан, бу кун ўз машаққатли-азиятли меҳнати билан Мустақиллик биносини қураётган, ўз манфаатидан юрт, халқ манфаатини устун тутган кишини қаҳрамон дейиш мумкин. Адабиётда эса (Лермонтовга ўхшаб) аксар фожеий қисмат эгаси ҳам қаҳрамон қилиб олинади. Оддий бир (Хемингуэйнинг Балиқчи чоли сингари) инсон ҳам ўз матонати, қалб мулки билан қаҳрамон даражасига кўтарилади. Булар аён, ҳатто қайсидир мансабпараст, шуҳратпараст ёки мулкпараст, қуролпараст — Иблис ҳам бадиий асар марказидан ўрин олиши дунё адабиётида кўп учрайди (Шекспирнинг «Макбет»и ёки «Генрих IV» асарини эсланг). Бундай «қаҳрамон»лар бизни хатолар, гуноҳлардан асраниб, покланишга ўргатади. Қисқаси, ҳаётда ҳам, адабиётда ҳам бирон қаҳрамон кўпчиликка ибрат бўла олса, бунга нима етсин!

XXI аср бошланишидан Давр, Олам бутқул бошқача намойиш касб этиб бораётганидан, ижодкор қизиқишга мажбур:

Бу кун «Замонамиз қаҳрамони» деган тушунчага қандай қараймиз?

У эскирдими ёки ҳамон долзарбми?

Мамлакатимизда Мустақиллик йиллари яратилган асарлардаги қаҳрамонлардан мабодо бир галерея тузилса, яхлит ҳолда манзара бизни қаноатлантирадими? Қайси тасвирлар хотирамизга кўчади?

Асарларимизда ҳаёт ҳақиқати акс эттаптимизми? Нега уларда кўксинг тўлиб қаҳрамон дея оладиган Шахслар, комил Инсонлар кам?..

ПОКИЗА ТИЙНАТ СОҲИБЛАРИ

Классик тазкиранавислиикда васфланмиш шоир, ёзувчи, олимнинг уч ҳаётий қирраси тилга олинади: биринчидан, унинг туғилган шаҳри, шоирлик иқтидори, ахлоқи, жамиятда тутган ўрни; иккинчидан, унинг ёзган асарлари, девонининг бор-йўқлиги, шоирлик мартабаси, асарининг халқ орасидаги шоеълиги; учинчидан эса, шоирнинг қайси шаҳарда мадфунлиги ёки ҳаётлиги аниқ баён қилинади. Профессор Ҳамиджон Ҳомидий ҳам «Тасаввуф алломалари» («Шарқ», 2004) рисоласида ана шу анъанага содиқ қолиб, унда етмишга яқин Шарқнинг мўътабар сўфийлари ҳаёт тарзи билан таништиради.

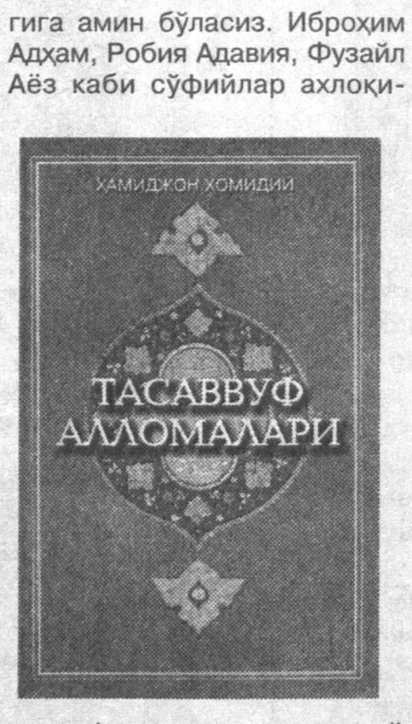

Рисолада ҳар бир сўфий ҳаёти тарихий манбаларда қайд этилган маълумотлар асосида ёритилади. Илк сўфийлардан Ҳабиб Ажамий ҳақида муаллиф маълумот берар экан, у бадавлат оила фарзанди бўлиб, судхўрлик орқали молу дунё тўплаганини айтади. Бир куни кечки таом пайтида унинг эшигига фақир, муҳтож бир киши хайр истаб келади. Ҳабиб уни ҳақоратлаб жўнатади, оқибатда қозонда пишаётган гўшт қора қонга айланади. У бунинг инсонларга қилган таaддисидан эканлигини англайди, Оллоҳга истиғфор айтади ва Оллоҳнинг ҳабибига айланади. Ҳасан Басрийга шогирд тушиб, тасаввуф илмининг донишманди сифатида танилади.

Ҳабиб Ажамий ҳақидаги иккинчи бир ҳикояда «Амалнинг қабули ниятинг ростлиғи биладур» деган ибратли сўзи келтирилади. Бундаги маърифат шуки, инсоннинг тили билан дили орасида ният ва амал мутаносиб бўлиши керак. Шайхдаги инсоний хислатларнинг зуҳурланиши унинг тийнати софлигидан далолатдир.

Машҳур шайхлардан бири — бевосита пайғамбаримиз (с.а.в.) хонадонларига тааллуқли Ҳасан Басрий ҳақидаги маълумот ҳам диққатга сазовор. Хусусан, «Оллоҳу таоло илм аҳлига билганларини яширмай, одамларга очиқ баён этиш масъулиятини юклаган!» деган маърифатли сўзидан унинг нақадар донишманд эканлигини англаш мумкин. Ҳозир ҳам ушбу ҳикматнинг қадри сира кам эмаслигини таъкидлаш жоиз. У ҳар доим «Рост сўзламоқ барча неъматдан улуғ» дейилган ҳикматга амал қилган.

Рисолани мутолаа қилар экансиз, унинг қадр-қиммати баланд даражада эканлигига амин бўласиз. Иброҳим Адҳам, Робия Адавия, Фузайл Аёз каби сўфийлар ахлоқидаги фазилатлар самимий инсоний нафосатга йўғрилганига таҳсинлар ўқийсиз. Устоз ана шу нуқталарга алоҳида эътибор қаратган: Робия Адавия «Модомики, гуноҳларингизни яширишга интилар экансиз, яхшиликларингизни пинҳон тутишга ҳам одатланинг», — деб соликка мурожаат этган бўлса, Фузайл Аёзнинг «Агар менга: Сен бир дуо қилгин, ул мустажоб бўлгай десалар, албатта, Султонни дуо қиламан. Зероки, уни дуо қилсам, у мустажоб бўлса, савоби бутун халққа тегади», деган орифона хитобида Ҳазрати Инсоннинг моҳият-мартабаси нимадан иборат деган саволга жавоб топасиз.

Дарҳақиқат, бизнинг ўтмишимизда покиза тийнат олиму фузало, сўфийлардан мерос қолган илм, адаб, ахлоқ, маърифат, инсоний маданият ҳозирги замон кишилари руҳиятида ҳам бевосита давом этиб келмоқда. Чунки халқимиз доимо илмга, маърифатга чанқоқ.

Рисолада Саҳл Тустарий, Мансури Халлож, Абулқосим Қаширий, Абдулло Ансорий, Саноий Ғазнавий, Абдулқодир Гилоний, Шайх Рўзбехон каби сўфийлар даврининг етук донишмандлари бўлиш билан бирга, воиз-нотиқ эканликлари ҳақида ҳам маълумот берилади.

Китобда ибратли ўринлар кўп. Шулардан бири Абулҳасан Харрақоний билан Султон Маҳмуд ўртасида бўлган суҳбатдир. Султон Маҳмуд шайхнинг олдига келиб, «Мени дуо қилинг», — дейди. «Оқибатинг маҳмуд бўлсин», — деб дуо қилади шайх. Дуо оддий, аммо унинг асл маъносини шарҳлаш лозим бўлса қанча қоғозларни тўлдиришга тўғри келади деб ўйлайсан киши. Бу — юксак тахайюл мевасидир.

Муаллиф рисолани тартиб беришда илмий-фактик маълумотларга алоҳида эътиборини қаратган. Масалан, Абдулло Ансорий форсий адабиётда бадиий нома, ҳикоя, назм аралаш ҳикоя жанрларига асос солган сўз санъаткори бўлса, Абуҳомид Ғаззолий фалсафа, ислом тарихи, ҳуқуқ, ахлоқ, тасаввуф, калом илми, шеърият, табобат, одоб, маърифатга доир юзлаб асарлар ёзган олим ҳисобланади. Саноий Ғазнавий эса маснавий, пандномa жанрларининг ирфоний, тарбиявий, ахлоқий-ижтимоий моҳиятини, яъни адабиётнинг педагогик хусусиятини юқори чўққига кўтарган шоир, мутафаккир сифатида таърифланган.

Рисолада бундан ташқари, халқимиз орасида Ғавсул Аъзам номи билан машҳур бўлган Абдулқодир Гилоний, кубровия тариқатининг асосчиси Нажмиддин Кубро, сўфийлик илмининг билимдони Азизиддин Насафий, Оллоҳнинг ишқига рақсу само билан масту мустағрақ яшаган Жалолиддин Румий, рубоийларида ҳақиқий ишқни тараннум этган Паҳлавон Маҳмуд, мажозий ва ҳақиқий ишқ куйчиси Фаридиддин Аттор, адабиётимизда ҳикмат жанрининг асосчиси, орифлар орифи Хожа Аҳмад Яссавий, Абдулхолиқ Ғиждувоний ва бошқа ўнлаб сўфийларнинг ҳаёти, ижоди ўқувчиларга пешкаш қилинади.

Ҳамиджон Ҳомидий — манбашунос олим. У XIX асрда яшаб, ижод этган олим Муҳаммад Сиддиқ Рушдийнинг «Тазкират ул-авлиёи туркий» асаридаги маълумотларга суяниб, «Тасаввуф алломалари» рисоласининг маърифий салмоғини янада бойитган.

«Тасаввуф алломалари» рисоласидаги маърифат, маънавиятга оид ҳикоя, таъриф-тавсифлар ёшларимизни ахлоқий руҳда тарбиялашда бирламчи манбалардан бўлиб хизмат қилади ва одоб, ахлоқ дарслиги вазифасини ўташга лойиқ қўлланма ҳисобланади.

Исҳоқхон НОСИРОВ,
филология фанлари номзоди

Оҳангарон

Суратда: (чапдан) Рамз БОБОЖОН, Ҳамид ҒУЛОМ, Восит САЪДУЛЛА, Туроб ТЎЛА, ШУҲРАТ. (1981й)

Тақриз

МУАРРИХ ЖУРЪАТИ

Дунёда ҳар қанча гапирилса эскирмайдиган, эшитганда кишига эриш туюлмайдиган мавзулар бор. Бу — ҳар бир халқнинг ўз тарихи, унда ўтган буюк зотлар қилган улуғ ишлар ҳисобланади.

«Тарихни ўрганиш нурли келажакка қўйилган биринчи қадамдир», деган экан улуғлар. Ўтмишимизнинг биз билмаган қирралари шўролар даври кишанларидан халос бўлганимиздан сўнг намоён бўла бошлади. Олимларимизнинг ёзилган, аммо халққа етказиб беролмаган тадқиқотлари юзага чиқа бошлади. Айниқса, Амир Темур бобомиз ҳақидаги ҳақиқий маълумотлар халққа қайтариб берилди.

Мустақиллик туфайли юзага чиққан, Соҳибқирон бобомиз ҳақида қимматли илмий асарлар яратган олимларимиздан бири марҳум Маҳкам Абдураимовдир. Бу йирик тарихшуноснинг етук тадқиқотларидан бири — «Темур ва Тўхтамиш» Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриётида чоп этилган.

Илмий асарда Амир Темурнинг тарихий хизматлари, ижтимоий фаолияти холисона ёритилган; Олтин Ўрда хони Тўхтамиш билан Соҳибқирон ўртасидаги низо, ҳарбий ҳаракатлар келтирилган аниқ маълумотларда ўз ифодасини топган.

Олимнинг устозларидан бири И.П.Петрушевский мазкур асар ҳақидаги тақризида бу илмий иш муаллифнинг мустақил тадқиқоти бўлиб, «мавзу жуда батафсил ёритилган, келтирилган манбалар эса илк марта илмий истеъмолга киритилгандир», деб ёзган.

«Темур ва Тўхтамиш» Маҳкам Абдураимовнинг 1948 йили Ленинграддаги Шарқшунослик институтида ёқлаган номзодлик иши. Асарни ёзишда улуғ алломалар — Рашидиддин, Шарафиддин Али Яздий, Низомиддин Шомий, Ғиёсиддин Али, Ибн Арабшоҳ, Ҳофиз Абру, Хондамир, Мирхонд, Абдураззоқ Самарқандий, испан элчиси — Темур йилномачиларидан бири Клавихонинг асарларидан фойдаланилган.

«Темур ва Тўхтамиш»ни китоб шаклида нашрга тайёрлаган филология фанлари номзоди Ортиқбой Абдуллаев асар муаллифининг форс, немис ва араб тилларини мукаммал эгаллаганлигини таъкидлайди. Айнан шу тилларни пухта билиши олимга тадқиқотни тайёрлашда қадимги тарихшунослар асарларининг аслидан фойдаланиш имконини берган.

Тадқиқотчи Амир Темурнинг бунёдкорлик фаолиятига, Мовароуннаҳрда савдо-сотиқни ривожлантиргани ва илм-фанга катта эътибор қаратганига алоҳида эътибор беради. Бунинг натижасида Самарқанднинг йирик савдо марказига айланганини алоҳида таъкидлайди.

Тўхтамишхонни енггандан сўнг Темур Ғарб билан Шарқни бир-бирига боғлайдиган савдо йўлларини қўлга киритган: барча тижорат ишлари Мовароуннаҳр ерлари орқали олиб бориладиган бўлган. Мовароуннаҳр, хусусан, Самарқанд бозорлари ҳақида Клавихо шундай деб ёзади: «Бу шаҳар ва замин шунчалик бой ва тўкин-сочинки, ҳайратда қолмай илож йўқ...

У ноз неъматга тўла, бу ерда ипак газлама, атлас, сандал, жун ва мўйна буюмлари мўл, упаэликлар, ширинликлар, тилла ва ложувард кабилар ғоят кўп... Бу ердан кечаю-кундуз одам аримайди».

Амир Темур улуғ алломалар, меъморлар, мунажжимлар, руҳонийлар, муаррихлар, ҳунармандларни Самарқандга таклиф қилган экан. Бундан биз Темур салтанати фақат ҳарбий соҳадагина эмас, балки илм-фан, маданият соҳасида ҳам қудратли бўлганини англаб оламиз.

Маҳкам Абдураимов ўз тадқиқотида Темурнинг ички сиёсатидан ташқари, илмий ишининг асосий мавзуи — Соҳибқирон ва Олтин Ўрда хони Тўхтамишхон ўртасидаги муҳорабалар ҳақида қимматли маълумотларни келтиради; улуғ алломалар, тарихчилар асарларининг мўътабар қўлёзма нусхаларидан фойдаланиб, ушбу жараённи чуқур таҳлил қилади. Шунинг баробарида, икки улуғ саркарда орасидаги низоларни нотўғри талқин этган машҳур тарихшуносларнинг хатоларини далиллар асосида кўрсатиб ўтади.

Маълумки, Амир Темур ва мўғул хони Тўхтамишхон ўртасидаги муҳораба Европани Олд ва Ўрта Осиё билан боғлаб турган савдо йўлларини эгаллашга бўлган саъй-ҳаракатлардан келиб чиққан. Бироқ илмий асарида Маҳкам Абдураимов шундай жумлаларни ёзиб ўтган: «Темурга нисбатан адовати бўлган Ибн Арабшоҳ унинг Тўхтамиш билан урушида Олтин Ўрда хонига хийлагина хайрихоҳлик қилади ва қуролли тўқнашув чиқишига амир Ҳусайннинг ўлдирилиши сабаб уйғотди, деб ҳисоблайди». Тарихдан аёнки, амир Ҳусайн 1370 йили ўлдирилган. Темур билан Тўхтамишхон ўртасидаги низолар эса 1386 йили бошланган. Шу йилларга қадар Тўхтамишхон Темурнинг тобе кишиси бўлган, унинг ҳар бир амрини сўзсиз бажариб келган. Чунки Амир Темур Тўхтамишхоннинг Олтин Ўрда тахтига ўтиришига ҳар томонлама ёрдам берган, қўллаб-қувватлаган.

Тўхтамишхон илк марта ўз ҳомийсига қарши чиққанда Темур у билан муносабатни бузгиси келмай сулҳ тузмоқчи бўлган. У Олтин Ўрданинг асир тушган жангчиларидан Тўхтамишхоннинг ҳол-аҳволини суриштиргач, шундай дейди: «Орамиздаги муносабат ота-боланики кабидир, у нега бундай нолойиқ ишга қўл урди, ҳеч бир сабабсиз бу ёққа қўшин юбориб, минглаб бегуноҳ мусулмонлар умрини зомин қилди?». Шу ўринда Маҳкам Абдураимовнинг эслатмаси менга янгилик бўлди: «Темурнинг «Орамиздаги муносабат ота-боланики каби» деган ибораси ўрта асрлар Шарқ сиёсати тилида Тўхтамиш ўзининг тобелигини тан олсин, деган маънони билдиради». Маълум бўлишича, Шарқ расмий ҳужжатларида «ота» сўзи соҳиби давлат, «ўғил» эса қарам ҳукмдор маъносини англатар экан.

Бутун Рус князликларини титратиб турган қудратли мўғул хони Тўхтамишхонни Амир Темур уч босқичдан иборат урушдан сўнг (1385 — 1388, 1388 — 1391, 1391 — 1395 йиллар) мағлуб этади. Соҳибқироннинг Тўхтамишхонни енгиши фақат Мовароуннаҳр ва Шарқий Европа ҳаётига таъсир қилиб қолмай, балки Россия халқлари тақдирида ғоят улкан, ҳал қилувчи аҳамият касб этди. Маҳкам Абдураимовнинг устозларидан бири машҳур олим А.Ю.Якубовскийнинг сўзларига эътибор беринг: Темур «Тўхтамишни енгиши билан Рус ерига объектив суръатда катта хизмат кўрсатган, лекин шундай бўлиб чиқишини унинг ўзи... пайқамаган».

Мустабид тузум даврида Амир Темур ҳақида тўғри гапни айтиш мушкул бўлган. Ана шундай қалтис вазиятда Маҳкам Абдураимов «ўз вақтида русларни озод қилган Амир Темур ҳисобланади», деб ана шу тадқиқотни яратган. Буни биз катта журъат, чинакамига жасорат дейишимиз мумкин.

Бироқ мустабид тузум Ўрта Осиё дорилфунуни шарқ факултети декани Маҳкам Абдураимовни сиқувга олади. Малакали мутахассислар етишмаганидан мадраса кўрган, саводхон, зиёли қарияларни ишга олган олимни «талабаларни миллий маҳдудликка тортишга уриниш»да айблашади.

Нима бўлганда ҳам, Маҳкам Абдураимов ўтмишимиз, қолаверса, Амир Темур бобомиз ҳақида қимматли асарларни ёзиб қолдирган. Бироқ мен ҳали «Темур ва Тўхтамиш»дан бошқа китоб ҳолида чиққан олимнинг илмий-тадқиқотларини тополмадим. Истардимки, марҳум олим Маҳкам Абдураимовнинг, қолаверса, кўп ижод қилган, бироқ оммага унчалик танилмаган бошқа забардаст олимларимизнинг асарлари кўпроқ нусхада босиб чиқарилса...

Жалолиддин САЪДИНОВ

Китобингизни ўқидим

МАЪРИФИЙ ҚАСИДА

Устоз Мақсуд Шайхзоданинг «Тошкентнома» достони ўзбек шеъриятидаги гўзал ва умрбоқий асарлардан биридир. Тошпўлат Аҳмаднинг «Бухорономa», Душан Файзийнинг «Ургут қасидаси», Йўлдош Сулаймоннинг «Қўқоннома» қасидалари ҳам она-юрт мадҳида битилган.

Шофирконлик шоир ва журналист Абдулла Раҳмон ҳам ўз туманидан етишиб чиққан таниқли фан, маданият ва жамоат арбоблари, муайян соҳада ўз истеъдодини намоён қилган ёшларга бағишланган «Шофиркон юлдузлари» қасидасини китоб ҳолида нашр этди (Абдулла Қодирий номидаги «Халқ мероси» нашриёти, 2000).

Абдулла Раҳмон узоқ йиллар Шофиркон тумани радиосида ишлаган, тумандан етишиб чиққан ва бирор соҳада сезиларли муваффақиятга эришган деярли барча юртдошлари билан суҳбатлар қилиб, радиоэшиттиришлар тайёрлаган.

Тасодифми ёки бирор сир-синоат борми, ҳар ҳолда, Бухоро вилоятининг бошқа туманларига нисбатан Шофиркондан етишиб чиққан олиму шоирлар, машҳур санъаткорлар адади бир неча баробар кўпдир.

Туман машҳур Жилвон чўлига туташган. Боғи ҳам, дарёси ҳам йўқ бир ҳудуд. Аммо шофирконликларнинг қадимги аждодлари етарлича куч-ғайрат ва қатъиятга эга бўлган эканларки, Ўзбекистондаги энг қадимий суғориш каналларидан бири — Шопуркомни (туман номи ҳам шундан келиб чиққан) бунёд этиб, чўлни боғу бўстонга айлантиришган. Ўшандан буён бу ер Ватанимизнинг энг обод гўшаларидан биридир.

Муқаддимада Шофиркон тарихи Турон тарихининг таркибий қисми сифатида таърифланиб, қадимдан ҳозиргача бу ҳудудда кечган йирик тарихий воқеалар мухтасар тарзда баён этилади. Оллоҳ назари тушган бу гўшада Бухоронинг етти піридан бири Хожа Ориф Моҳитобон яшаб ўтган. Ўз устози Абдулхолиқ Ғиждувоний таълимоти ва меросини оғир замон — мўғуллар истилоси даврида асрабавайлаш ва ривожлантириш унинг зиммасига тушган. Инсон учун илм эгаллаш заруриятининг исботи сифатида у: «Қуръони карим»да «илм» сўзининг 754 жойда тилга олингани бежиз эмас», деб ёзади. Шайхдан мерос бўлиб қолган «Орифнома» асари хожагон тариқати таълимоти ва тарихини ўрганиш учун мўътабар манбадир.

«Шофиркон юлдузлари» китобида номи ва мероси шўро даврида ноҳақ равишда унутиб юборилган баъзи мумтоз шоирлар ҳақида ҳам маълумотлар бор. Улардан бири Қурбонхон Фитрат Вардонзеҳий бўлиб, XIX асрда яшаб ижод этган. Икки тилда: ўзбек ва тожик тилларида ижод этган бу шоирнинг «Изларингдан айланай» (2001) номли алоҳида тўплами истиқлол давридагина нашр этилди.

Қасиданинг катта қисми XX асрда тумандан етишиб чиққан етук кишилар фаолиятига оид. Уларнинг кўпчилиги билан муаллиф яқиндан таниш. Улар орасида аллома Иброҳим Мўминов, буюк санъаткор Раззоқ Ҳамроев, Шекспир асарларини инглиз ва Жалолиддин Румийнинг «Маснавийи маънавий» достонини форс тилидан ўзбек тилига таржима қилган заҳматкаш шоир Жамол Камол ва бошқалар бор.

Китобга масъул муҳаррир бўлган тарихчи олим Қаҳрамон Ражабов томонидан асарда номи зикр этилган юздан ошиқ кишилар ҳаёти ва фаолиятига оид изоҳлар тузилгани нашрнинг маърифий аҳамиятини янада оширади.

Ғ.КАРИМ

Доимий ҳамроҳ

Ҳазрат Алишер Навоийнинг форс тилида ёзган «Ситтаи зарурия» («Олти зарурат қасида») асари ва унинг таржимаси илк бор алоҳида китоб ҳолида фанлар академиясининг «Фан» нашриётида чоп этилди.

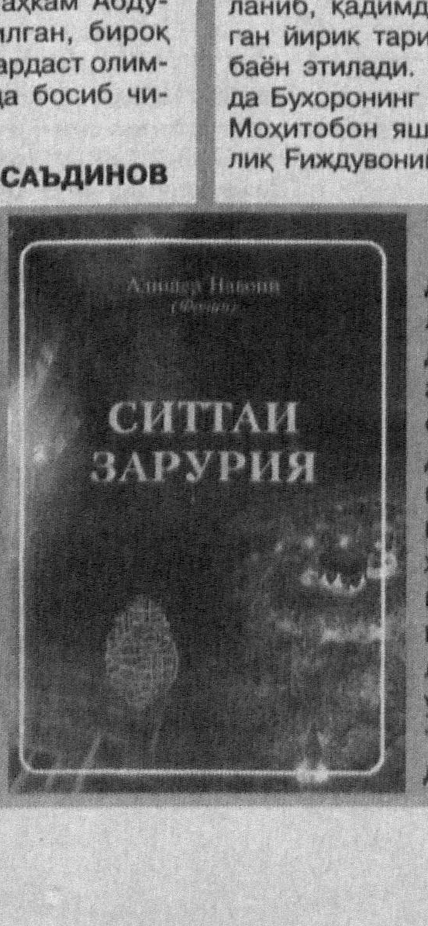

«Ситтаи зарурия» Алишер Навоий (Фоний)нинг форс тилида ёзган олти қасидаси мажмуидан иборат. Шоир қасидаларга битган дебочасида эътироф этишича, ҳазрат Абдураҳмон Жомий унга форс тилида ҳам ижод қилишни ва бу тилда ёзган қасидаларини жамлашни тавсия қилган.

Навоий ҳар бир қасидасида, аввало, инсонни ҳушёрликка чақиради. Уни асл душманлари — нафси аммора, шайтони лаъин ва ёлғон дунё ҳою ҳавасларидан огоҳлантиради. Улуғ шоир бутун коинотни ҳаракатга келтириб турган илоҳий низом, яратиқларни узвий боғловчи қонуниятлар ва тартиботларни синчковлик билан кузатади ҳамда уларни бадиий санъатлар ва тимсоллар воситасида ифодалаб, китобхонни фикру мушоҳада юритишга ундайди. Ҳазрат Навоийнинг диний-тасаввуфий, адабий-бадиий қасидалари ҳар бир китобхонни дунё ва охират, ҳаёт ва ўлим, инсоф ва диёнат, савоб ва гуноҳ каби тушунчалар ҳақида мушоҳадага ундаб, ахлоқий ва руҳий камолот ҳосил қилишга чорлайди.

«Ситтаи зарурия» қасидаларини С.Сайфуллоҳ, Н.Бекова, Ҳ.Мухторова, С.Эркиновлар таржима қилишган. Китобни тўплаб, нашрга тайёрловчилар: Сайфиддин Сайфуллоҳ ва Зебо Раҳимова. Масъул муҳаррир: Иброҳим Ҳаққул. Китобда асарнинг форсча матни изоҳлар билан бирга берилган.

ФАЙЗЛИ ИНСОН

Ўзбек киносининг етакчи ижодкорларидан бири, Комил Ёрматов, Малик Қаюмов, Йўлдош Аъзамовдек кино дарғалари билан ҳамнафас бўлган исми жисмига монанд Латиф Файзиев билан сирдош суҳбатдош бўлганимдан ғоятда мамнунман.

Латиф ака (мендан бироз ёшроқ бўлса-да, уни «ака» деб улуғлар эдим) ўспиринлигидаёқ ҳаётнинг аччиқ-чучукларини татиб бошлаган, 12 ёшидан адабиёт-санъат оламига шўнғиб, театрда беш йил актёрлик сир-асрорларини эгаллаган эди. У 21 ёшида Москва кинематография институтини битирган бўлишига қарамай, таажжубки, «Ўзбекфилм»да унга жой топилмаган ва бир неча ой операторларнинг асбоб-анжомларини кўтариб юришдан бошқа юмушни раво кўришмаган экан. Ана шу саргардонликлари тўғрисида Латиф ака ўз юбилейларидан бирида рўй-рост сўзлаб шундай деганди: «Яхшиямки, Украинанинг «Довженко» киностудиясидан келган курсдошларим мени Киевга олиб кетишди ва дастлабки ижод нишоналарини ўша ерда яратишга имкон беришди. Шундан кейингина «Ўзбекфилм» раҳбарияти мени бу ерга таклиф қилган».

Ўша йилларда сермазмун умрининг охиригача у ҳаётнинг икир-чикирларига тинимсиз разм солар, ўз фикр-мулоҳазаларини ўзбек тилида ҳам, рус тилида ҳам бир зайлда мусиқий, ўта равон ва мантиқан бенуқсон ифода этар, айни вақтда камтаринлиги билан барчани ўзига ром қилиб оларди.

Қадду басти миёна, андозаси бежирим, нафақат кўзларидан, буткул юзидан ҳам қандайдир нур ёғилиб турадиган мафтункор инсон эди.

Ўзи кўркам, дили кўркам, юриш-туришда, кийинишда, уй-жойини безашда ҳам кўркамликка интиларди. Латиф аканинг уйи, ҳовлиси ҳам худди санъат кўргазмасидек кўзни қувонтирарли даражада юксак дид билан ясатилган, оддий бўлса-да, ноёб буюмлар ҳар ер-ҳар ерда эркин жойлаштирилган, деворга хатто дарахт шохларигача осилган бўларди. Буларнинг жамини дизайн-нафосат намунаси десак бўлади.

Латиф аканинг фазилатларидан бири — ёшлигидан бирга ўсган маҳалладош ва мактабдошлари билан тез-тез учрашиб туриши. Бири олим, бири косиб, бири ўрта мактабда жисмоний тарбиячи, бири савдо ходими, бири шифокор, яна бири оддийгина деҳқон бўлса-да, улар даврасида тенг суҳбатдош бўлишдан Латиф ака ҳузур қилар эди. Одатда бундай «ўтириш»ларда ўзининг сўзамоллигини йиғиштириб қўйиб, кўпроқ дўстларининг дил сўзларига эътибор билан қулоқ солар, менимча, уларнинг суҳбатларидан ўз ижодиётида фойдаланиш имкониятларини излар эди. Суҳбатларнинг бирида эса Латиф ака «Оллоҳ ҳаммамизга тилни битта ва қулоқни эса иккитадан берганида — камроқ гапириб, кўпроқ кўриш — эшитишни раво кўргани», дегани ҳали-ҳали ёдимда.

Мен Латиф аканинг суҳбатдошларига ҳавас билан қарардим, у ҳам менинг маслакдошларимни мақтаб, улар билан мулоқотда бўлишни истарди. Айниқса, ҳуқуқшунос дўстларимдан академик Ҳайдар Пўлатов ва профессор Георгий Саркисянцни қадрларди, ҳар гал учрашувларимизда янгидан-янги мавзуларга тегишли фалсафий-маънавий фикр-мушоҳадалар билан барчамизни ҳайратда қолдирарди.

Суратда: (чапдан) Л.Файзиев, М.Қаюмов ва З.Собитов

Латиф ака китоб мутолаасига жуда ўч эди. Фақат бадиий адабиёт билан эмас, балки турли илмий соҳа асарларидан ҳам хабардор бўлишни севарди. Ғарбда чоп этилган бадиий асарларни назардан четда қолдирмасди. Латиф ака бир қанча филмларни ҳиндлар билан ҳамкорликда яратди, «Ганг узра тонг», «Севги афсонаси», «Али бобо ва қирқ қароқчи» ва бошқа ҳинд-ўзбек артистлари ҳамкорлигида яратилган филмлар бунга ёрқин мисолдир. У ўзбек филм-балетига асос солди. Унинг биринчи бадиий филми «Бой ила хизматчи», биринчи ўзбек рангли филми «Амирликнинг емирилиши», биринчи кенг экранли ўзбек филми «Қутлуғ қон» кинематографимизнинг гўзал дурдоналаридан бўлиб қолди.

Хотирамда, филмнинг тақдимоти дастлаб 1983 йил 11 октябрда Москвадаги кинематографчиларнинг марказий уйида ўтказилди. Менимча, тақдимот кунини Латиф ака атайин Давлат ва ҳуқуқ институтининг кенгашида менинг докторлик диссертациям ҳимоя қилинадиган кунга мослаган экан. Ҳимоя тугашига бироз қолганда у мажлис залида пайдо бўлиб қолди ва ҳимоя тугаши биланоқ, барча иштирокчиларни кино тақдимотига лутфан таклиф этди. Тақдимотга институт ходимларининг кўпчилиги ташриф буюришди. У ҳам, мен ҳам шу куни ниҳоятда бахтли инсонлардек хурсанд эдик.

«Уйғониш»нинг Тошкентдаги тақдимоти 1983 йилнинг декабрида ўтказилганда эса вазият жиддийлашган, «марказ»дан юборилган кутилмаган «қўноқлар» республикамизга менсимаслик ва беҳаёларча таҳқир кўзи билан қарар эди. Шу боис ҳам филмнинг танқидчилари ҳам топила қолди...

Латиф ака умрининг охиригача сермаҳсул ижод қилди. Унинг кўп режаларини юзага чиқариш содиқ шогирдларига насиб бўлар, деб умид қиламан.

Ғафур АБДУМАЖИДОВ,
Ўзбекистон фан арбоби,
юридик фанлари доктори

ЎЛАН АЙТГАН ЕТАР МУРОДГА...

Боши биринчи бетда.

Сўнгги йилларда эса ўланчилик борасида Тошкент вилоятининг Ангрен шаҳрида фаолият юритаётган Турдиали Пардаев ва Кимёхон Қосимоваларнинг ижрочилик маҳорати тилга тушди. Улар йигитлар ва қизлар айтадиган ўлан қўшиқларини ўзига хос ижро этиб, мухлислар олқишига сазовор бўляптилар.

Р.ИСЛОМОВ олган суратлар.

Лекин, яхши ижрочиларнинг мавжудлигига қарамай, лапар ва ўлан каби санъат турлари у қадар оммалашиб кетаётгани йўқ. Аслини олганда лапар ва ўланлар тўйларимиз, тадбирларимиз кўркига айланиши, ёшларга ҳам, кексаларга ҳам бирдек завқ бағишлайдиган санъат тури сифатида яна ривожланиши учун эҳтиёж катта.

Шу омилларни эътиборга олиб, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, республика халқ ижодиёти маркази, халқаро «Олтин Мерос», республика «Маҳалла» хайрия жамғармалари, Ўзтелерадиокомпания, Тошкент шаҳар маданият ва спорт ишлари бошқармалари ҳамкорликда пойтахтимизда лапар ва ўлан ижрочиларининг биринчи республика кўрик-фестивалини ўтказдилар.

Фестивалда Қорақалпоғистон республикаси ва барча вилоятларда ғолибликни қўлга киритганлар иштирок этдилар.

Шу йилнинг 8 июл куни пойтахтимиздаги Муқимий номидаги ўзбек давлат мусиқий театри фестивал қатнашчилари ва санъат ихлосмандлари билан гавжум бўлди. Тадбирни Маданият ва спорт ишлари вазири А.Азизхўжаев очиб, фестивал қатнашчиларини табриклади. «Халқимизнинг қадимий санъат намуналари бўлган лапарлар, ўланлар ва айтишувлар тўйларимизнинг файзи бўлишини истардим, — деди, вазир. — Саёз, савиясиз эстрада қўшиқларидан кўра ана шундай халқона санъатимиз биз ва фарзандларимиз учун нақадар муҳимлигини ёшлар тушуниб етсинлар. Шунинг учун ёнингизга кўпроқ ёшларни тўпланг, уларга санъатингизни ўргатинг».

Кўрик-фестивал қатнашчиларининг чиқишларини мусиқашунос олим, профессор Тўхтасин Ғафурбеков раислигидаги ҳакамлар ҳайъати баҳолаб борди. Ҳайъат қарорига кўра, ўлан қўшиқлари ижроси бўйича биринчи ўрин Тошкент вилояти, Ангрен шаҳридан Турдиали Пардаев ва Кимёхон Қосимовага берилди.

Андижон вилоятидан М.Сатторова ва Б.Исмоилов иккинчи ўринни эгалладилар.

Учинчи ўринга Жиззах вилоятидан М.Бўронова ва Б.Ҳакимов сазовор бўлдилар.

Сирдарёлик Салимахон Мадисаева энг мафтункор ижрочи сифатида, фарғоналик Содиқжон Ҳасанов ўлан жанрини ривожлантиришдаги ҳиссаси учун, қашқадарёлик К.Бердиев ва М.Бобоевлар энг умидли ижрочи сифатида ҳомийларнинг совринлари билан тақдирландилар.

Лапар ижрочилиги бўйича Тошкент вилояти Оққўрғон туманидан Я.Ҳасанова ва М.Султонова биринчи ўринни эгалладилар.

Иккинчи ўрин наманганлик Ёқутхон Раҳматуллаева ва Қундузхон Эгамбердиевага, учинчи ўрин қашқадарёлик лапарчилар гуруҳига насиб этди.

Орзугул Сотимова (Хоразм) энг мафтункор ижрочи сифатида, Қорақалпоғистон лапарчилар гуруҳи лапар жанрини ривожлантиришдаги хизматлари учун, С.Халилова (Навоий) энг умидли ижрочи сифатида ҳомийлар мукофотига сазовор бўлдилар.

Қашқадарёлик Умида Тоғаева энг кекса ижрочига аталган совринни олди. Шунингдек, бир неча ижрочилар фахрий ёрлиқлар билан тақдирландилар.

Ўзбек халқ ижодининг бой меросини кўз-кўз қилган мазкур фестивал бадиий ҳаваскорлик соҳасини ривожлантиришга, шу йўналишда ижод қилаётган истеъдодларни кашф этиш, уларнинг ижодини кенг тарғиб қилиш ва қадим лапар ҳамда ўлан санъатини авлодларга етказишда муҳим қадам бўлиб қолади, деб ўйлаймиз.

Г.УМАРОВА

Ёднома

ЭЙЗЕНШТЕЙН ТАН БЕРГАН АРТИСТ...

Миршоҳид Мироқиловни кўп кузатганман. У киши кўпинча Миллий театрнинг файзли ҳовлисидаги ёғоч ўриндиқларнинг бирида чой ичиб ўтирар, ўтган-кетган билан суҳбатлашар, ҳазил-мутойиба қиларди...

Баъзида саҳнадан чиққач

қарсаклар, олқишлар, одатдаги табриклардан қочиб, саҳнадаги ҳолатдан чиққиси келмай узоқ хаёл суриб ўтирарди. Шунда, «Бу актёрни нега «ҳаётий роллар устаси» дейишади? Қаранг, қандай жиддий ҳолатда, ҳозиргина қандай мураккаб руҳий кечинмаларни кўрсатди у», — деб ўйлаб қолардим. Гамлетнинг биринчи гўрков ёнига келиши, кундалик иши билан банд М.Мироқиловнинг қаҳрамони (гўрков) эса саволларга зўр-базўр жавоб бериши, лекин ўткир сўзи, ҳатти-ҳаракати билан қаҳрамонни (акт. Олим Хўжаев) ҳайратга келтириши, фалсафий ўйларга ундаши, кези келганида ҳажвий ҳолатга мос келадиган сўзлаш оҳангини топиши, имо-ишорани қўллаши, бепарволик билан мушоҳада қилаётгандек бўлса-да, аслида ўзининг ҳам файласуфликка даъвоси борлиги ва шу боис анча зерикарли, хуш кайфият уйғотмайдиган гўрковлик касбини танлагани сезилиб турарди.

Чойни ичиб, театр қоровулига миннатдорчилик билдириб, гримни чала-чулпа артиб, театр остонасидан аста ҳатлаб ўтганларида, ўша бинонинг ёнидаги нишабли кўчадан уйлари томон майда қадам ташлаб равона бўлганларида кўп қатори биз ҳам кузатиб қолардик.

Яқинда Миршоҳид аканинг «Шофайз даҳаси»да истиқомат қилувчи қизи Дилбархон билан учрашиб, отаси Миршоҳид Мироқилов ҳақида суҳбатлашдик.

Очиғини айтсам, Мироқиловларга етказадиган янгилик бор эди. Москва архивидан (ЦГАЛИ — централный государственный архив литературы и искусства — Адабиёт ва санъат марказий Давлат архиви») топган фотосуратлар ва буюк режиссёр С. Эйзенштейннинг ён дафтарида қолган жумлалар Мироқил аканинг яқинларинигина эмас, жамоатчиликни ҳам қизиқтиришига ишонардим. Лекин аввал мезбонларни эшитмоқчи бўлдим.

— Дилбар опа, отангиз айтган, лекин кўпчиликка маълум бўлмаган ҳазилларни эслайсизми?

— Бир гал қишлоққа бориб икки кун қолиб кетдилар. Нонушта пайтида ўша меҳмондорчиликда бўлган бир ҳангомани айтиб берган эдилар. Мезбоннинг ҳовлисида 12 чамбаракка қаймоқ осилган экан. Меҳмонлардан бири чой ичатуриб, «Анави чамбаракдаги косалардан бирини олинг», дебди. Мезбон ҳам унинг райини қайтармабди. Меъёрни унутган меҳмон эса бирин-кетин 12 коса қаймоқни тинчитибди. Шунда дадамиз ўрнидан туриб, молхонада кавш қайтариб турган ола сигирни етаклаб келиб, «Тақсир, бу жониворни соғиб, қаймоғини олиб юрадиларми — биратўла эмиб қўя қолинг», деган экан...

— Дарди бор кишигина қизиқчи, масхарабоз бўлади, дейишади. Отангизни қизиқчи дейишади-ю, бироқ мен уларни маъюс кайфиятда бир неча бор учратганман...

— Яқинлари, ака-укалари барчаси қатағонга учраган. Ёлғиз қолганлар. Бирорта кишига шикоят қилганларини, ёрдам сўраганларини билмайман. Қазо қилганларида чўнтакларида бир сўм 29 тийин пуллари бўлган экан!.. Уйимизга ёрдам сўраб келганларга кийиб юрган кўйлакларигача бериб юборардилар. Бир гал янгироқ плаш кийиб кўчага чиққанларида, бир ўртоғи «Миршоҳид плашингни меникига алишгин», деса ечиб бериб унинг эски плашини кийиб келибди...

Уйимиз ҳамиша гавжум бўларди. Дадамни сўраб келишса-ю, уларни тополмасак тўппа-тўғри Ғафур Ғуломнинг Арпапоядаги уйларига борардик. Шоир ва актёрни ширакайф ҳолатда учратардик...

Дилбар опанинг ҳикояларини тинглаб, Юсуфжон қизиқ Шакаржонов ва М.Мироқиловнинг дўстлиги, «Тонг олдидан» (1934 йил) бадиий филмида яратган бир неча образи (Бу ҳақдаги маълумотни биринчи марта келтиряпмиз) кўз олдимга келди.

— Дилбархон, мана бу фотосуратларни кўрганмисиз? (Унга икки кинокадрни узатдим. Ҳайрон бўлиб суратларни диққат билан кўра бошлади.)

— Галстук таққан дадам, шляпа кийган ҳам дадам. Бу кадрларни қаердан олдингиз? Нега биз учратмаганмиз, билмаймиз? Биз учун бу — янгилик!

— Мана бу фотосуратни Москвадан топдим. Уни буюк Эйзенштейн кўрсатмаси билан жаҳонга танилган оператор Э.Тиссэ суратга олган. 1939 йили Фарғона канали ва унинг қурувчиларига бағишланган триптих — уч бўлимдан иборат йирик кинополотно устида иш бошлаган Эйзенштейн ўз асаридаги образни яратишни Миршоҳид акага топширганини аниқладик. Мана бу фотосуратда (у ҳам илк бор эълон қилинмоқда) актёрни филм қаҳрамони либосида кўриб турибсиз. 2000 метр плёнкага тасвир туширилган, сўнгра Москвага — фабрикага қайта ишлаш учун юборилган. Бирорта кадр Тошкентга қайтиб келмаган. Шуни айтиб ўтиш керакки, С.Эйзенштейн маданиятимизга меҳр қўйган, Навоий, Жомий, Фирдавсийни, миниатюрамизни сидқидилдан ўрганган олим ва режиссёр, «Фарғона канали»ни суратга олиш майдончасига М.Мироқилов билан бирга Муҳиддин Қориёқубовни, Бобораҳим Мирзаевни, Шукур Бурҳоновни, Аббос Бакировни ҳам таклиф этган.

Иккинчи кадр «Тонг олдидан» деб аталган дурдона асардан олинган. Уни суратга олган драматург, режиссёр, актёр Сулаймон Хўжаев дарҳол ҳибсга олинган ва турли баҳоналар билан сургун қилинган-у, ўша ерда отиб ташланган. Мазкур ҳаётий, ниҳоятда таъсирчан асарда чоризмнинг колониал сиёсати қораланган.

Миршоҳид Мироқиловга ўшанда биргина филмда тўртта рол топширилган...

Миршоҳид акани кўрганларни кўрдим. Бир-биримизга айтадиган гапларимиз, етказадиган янгиликлар бисёр экан, гурунгимиз узоқ давом этди. Машҳур актёрнинг куёви ва жиянлари, набира, эвара, чевaралари дарҳол қовушиб кетган суҳбатдан озиқ олгандек бўлдилар. Улардан бири — навқирон ёшдаги Сардор бизни кузатаётиб:

— Бувам билан фахрланаман. Улар бошлаган ишни давом эттириш ниятидаман. Артист бўламан! — деб ўзи севган қўшиқни хиргойи қилиб берди.

Миршоҳид аканинг чеварaси Севара эса:

— «Мафтунингман», Насриддин афанди ҳақидаги филмлар телеэкранда кўрсатилганида дугоналарим менга ҳавас билан қарашади, бувам ҳақида кўп сўрашади. Бугунги суҳбатдан анчагина янгиликларни билиб олдим. Эртага мақтанаман! — деди ғурур билан.

— Мақтанса арзийди, Севара. Буванг Миршоҳид Мироқилов буюк актёр бўлган! Унинг умр дафтарининг ўқилмаган саҳифалари, ижод дамларининг ўрганилмаган лаҳзалари ёритилишидан барчамиз умидвормиз, — дегим келди унга...

Ҳамидулла АКБАРОВ

ФАВВОРАЛАР ЖИЛОСИ

Фаввора деганда кўз олдимизга ёзнинг иссиқ кунларида сувни шаршарадек отиб жонга роҳат бағишловчи иншоот келади. Ундан отилаётган сувнинг шилдираши асабни тинчлантириб аъзоларимизга соғломлаштирувчи таъсир кўрсатади. Натижада мушаклар ҳаракати кучаяди. Фавворaларнинг гўзаллиги эса чарчаган кишига ором ва яхши кайфият бахш этади. Шунинг учун ҳам ёзнинг иссиқ кунларида шаҳарларда яшовчи ёшу кекса соя-салқин жойлар ҳамда «шифобахш» фавворалар атрофларида дам олишни хуш кўради. Фавворалар шаҳар майдонлари, сарой ва хиёбонларни безаш воситаси ҳамдир. Тарихий маълумотларга кўра, истироҳат боғларини безаш санъати қадимдан маълум. XIV — XVI асрлар миниатюраларида қаср ва саройларнинг олд қисмида, майдончаларида гирди мармар билан безатилган ҳовузларни кўрамиз. Ҳовузлар ёйсимон, тўртбурчак шаклда бўлиб, атрофи ва ичи тўқ қизил мармар ва оқ мармар билан безатилган, атрофларига ҳар хил гуллар ўтқазилган. Демак, қадимдан подшолар, хонлар, амирлар ҳамда йирик амалдорлар ўзларининг боғу саройларида гўзал фавворалар қурдирганлар. Қадимий фавворaларни биз Шайх Саъдий, Низомий, ҳазрат Навоий ва Мирзо Бобур асарларига ишланган расмларда кўришимиз мумкин. Бундай гўзал фавворалар буюк бунёдкор бобомиз Амир Темурнинг Шаҳрисабздаги Оқсаройида, Самарқанддаги Дилкушо боғида, Бобур боғларида, Бухоро амирларининг Ситораи Моҳи Хосса саройларида ҳам бўлган. Гўзал ва шифобахш фавворалар илк бор XIV — XV асрлар Ўрта Осиё сарой меъморчилигида юз кўрсатиб, сўнгра Европа, хусусан, XVII — XIX асрларда Россия меъморчилигига ҳам таъсир кўрсатганлиги тарихий асарларда қайд этилган.

Қадимшунос олим, тарих фанлари номзоди Ўткир Алимовнинг ёзишича, XIV — XV асрларда Самарқанд атрофларида Амир Темур барпо этган боғлар ва саройлар олдида жуда моҳирлик билан ишланган гўзал фавворалар бўлган.

Жумладан, Амир Темурнинг Дилкушо боғида бўлган Испания элчиси Руи Гонзалес де Клавихо бу ҳақда қуйидагиларни ёзади: «... Подшоҳ... махсус қўйилган баланд ўриндиқда ўлтирар ва унинг олдида суви тепага отилиб турган фаввора бўлиб, унда қизил олмалар қалқиб турарди».

Фавворaларга сув махсус тайёрланган сопол қувурлар орқали келтирилган. Ташқарига отилган сув ҳовузларга тушиб, сўнг ёпиқ ариқлар орқали ташқарига чиқиб кетган. Ўша давр фавворaларининг тузилиши айланма шаклида бўлиб, атрофига шаклига мос ҳолда кесишган мармартош ётқизилган. Унинг айланаси бир метр бўлиб, сув сопол қувурлар орқали келган.

Сарой атрофи ва ичидаги фавворaларни кўрар эканмиз, халқимиз, аждодларимиз яратган мўъжизавий меъморий санъат намуналари нақадар бой ва мазмундор кўринишга эга эканлигига амин бўламиз. Бугун эса шаҳарларимизни анча мураккаб муҳандислик қурилиши ва гўзал кўринишга эга бўлган фавворалар безаб турибди.

Пойтахтимиз Тошкентда биринчи фаввора бундан 115 йил илгари 1890 йилда князь Романовнинг ҳашаматли саройида қурилган. 1902 — 1903 йилларда ҳозирги Республика амалий санъати музейи биносида, 1939 йилда Бешёғочдаги марказий маданият ва истироҳат боғида, 1947 йилда Алишер Навоий (театри) майдонида, 1952 — 1953 йилларда Хадра майдонида, мустақиллик йилларида эса Темурийлар тарихи давлат музейи ва Амир Темур хиёбонида ажойиб шакл ва кўринишга эга бўлган гўзал фавворалар қурилди.

Бугунги кунда пойтахт шаҳримиз Тошкентдаги истироҳат боғлари, хиёбонлар, жамоат бинолари, йирик саноат корхоналари, олий ўқув юртлари, элчихоналар, меҳмонхоналар ва барча маданий ҳордиқ масканлари фавворалар маржони билан безанган. Улар улуғ шаҳарнинг кўрки ва жозибасидир.

Рашид БОЙТУЛЛАЕВ

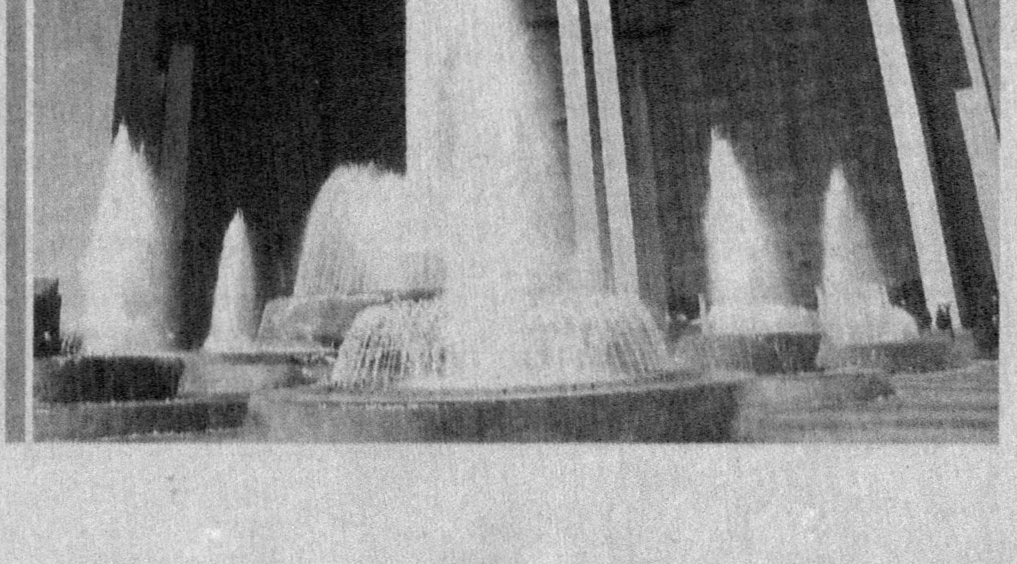

ИЗЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ

Рассом устахонасида

Таниқли рассом Жўра Асраннинг ёшлиги оддий, барча қишлоқ болалариники каби кечди. Ўрта мактабнинг иккинчи синфидаёқ расм дарсига алоҳида меҳр қўйиб, тинмай турли суратлар чиза бошлади. Бўлажак рассом учун синфхона гўё кичик бир устахона бўлиб, синфдошлари ва ўқитувчисининг кузатувлари, олқишлари уни янада ўқиб-ўрганиш, изланишга чорларди.

Жўра Асран машҳур рассом бўлиш учун тинмай ижодий меҳнат қилиш кераклигини тушуниб етади. Шу тариқа 1976 йили Бенков номидаги билим юртига, Г.В.Моисеев гуруҳига ўқишга киради. Устозидан рангтасвирнинг илк сабоғини ўзлаштириш билан бирга, «Табиат манзаралари» номли туркум суратлар чизади. Сўнгра Тошкент Театр ва рассомлик санъати (М.Уйғур номидаги санъат институти) институтининг рангтасвир бўлимида, Д.Имомов ва Р.Аҳмедов гуруҳида ўқишни давом эттирди, ўз устида тинмай ишлади, изланди, қаламини чархлаб борди.

Унинг 80-йилларда яратилган «Оқ кўйлак», «Хаёл» номли асарлари табиий тасвир ва бўёқлардан тўғри фойдаланилгани учун йиллар оша ўз тароватини йўқотмаган. Айниқса, «Хаёл» асари томошабинни бир қарашда лол қолдиради. Суратда сув бўйида дарахтга суяниб турган аёл тасвирланган. Рассомнинг нигоҳи шу қадар зийрак, ўткирки, у қизнинг нафақат қадди-қомати, гўзал ҳуснини, балки унинг бир олам ўйга ботиб турган мунис нигоҳини ҳам аниқ, равшан кўрсатиб беради. Аёл туйғуларининг акси кўзларида порлаб турибди.

Рассомнинг портрет жанрида қўлга киритган ютуқларидан бири машҳур халқ шоирлари Абдулла Орипов ва Муҳаммад Юсуф портретларидир. Шоирларнинг ўйчан нигоҳи, руҳияти, туйғулари ниҳоятда шоирона, табиий тасвирланган. Жўра Асраннинг машаққатли меҳнати самаралари йиллар оша бўй кўрсатди. У 1992, 1993, 1995 йиллари ўзининг шахсий кўргазмаларини намойиш этди.

Рассомнинг хорижий мамлакатларда ҳам бир неча бор шахсий кўргазмалари бўлиб ўтган. Унинг юртимиз табиати ва ҳаётини мадҳ этувчи энг сара асарлари хорижий мамлакатларнинг музей ва коллекцияларида сақланади. Ички ишлар вазирлиги қошида рассомнинг бир туркум асарлари кўргазмаси бўлиб ўтди. Ватанга меҳр-муҳаббат, ишонч ва садоқатни куйловчи бу асарлар олтин медал ва дипломга сазовор бўлди. Жўра Асраннинг буюк алломаларимиз Имом Бухорий ва Ал Фарғоний портретлари ҳам алоҳида эътиборга сазовор. Рассом бу икки аллома сиймосини бир-бирини такрорламайдиган даражада маҳорат билан тасвирлаган. Алломалар босиб ўтган йўл, уларнинг халқ ва тарих олдидаги хизматлари деталлар орқали кўрсатилган.

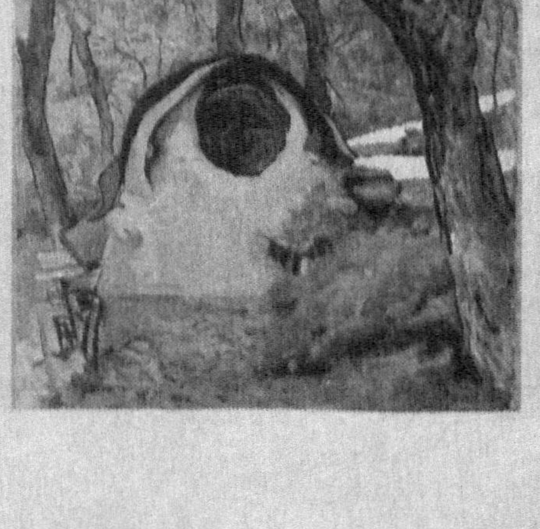

Яқинда рассом она табиатимизнинг бетакрор гўшаларидан бири — Ғилон қишлоғида бўлиб, туркум асарларини яратди.

Унинг айнан «Ғилон манзаралари»ни ишлашдан мақсади, келажак авлод учун эртакка айланиб бораётган бу қишлоқнинг асл қиёфасини, тарихга айланаётган аҳоли турмуш тарзини суратларда муҳрлашдир.

— Ижодкорлар халқимизнинг, миллатимизнинг қалби, ростгўй кўрувчи кўзидир, — дейди Жўра Асран. — Шунинг учун рассомларнинг изланиши, мукаммал асарлар яратиши ҳар томонлама қўллаб-қувватланиб рағбатлантирилиши керак. Ана шунда ижодкор изланиш босқичларидан муваффақият билан ўта олади.

Жўра Асран куюнчак рассом. У «менга нима» қабилида яшамайди. Изланиш босқичларидаги машаққатлардан қочмайди. Рассом асарларини кузатиб шуни тушундимки, Жўра Асраннинг ўз ҳақиқати, ўз қарашлари, бошқаларга ўхшамаган дунёси бор. Ана шу дунёнинг ҳали кашф қилинмаган қирралари унинг янги рангтасвир асарларида бўй кўрсатишига ишончимиз комил.

САРВАРА

Ўлкамизда айни ёз, пишиқчилик даври. Боғлардан, далалардан улкан ҳосил хирмони уюлаётир. Ғаллакорларимиз қучган зафар кўнгилларни тоғдек кўтаради. Пахтакорлар ғўзага ишлов беришни жадаллик билан давом эттирмоқдалар. Саратоннинг саҳий қуёши бўлажак мўл ҳосилга замин ҳозирламоқда.

Фотожурналист Рустам Шагаев ижодига мансуб ушбу суратларга нигоҳ ташлаган кишининг кўнгли, шубҳасиз, мунаввар туйғулар билан тўлади. Ҳамкасбимиз ҳар галгидек, оддий меҳнат кишиларининг руҳий оламини ифодалашга ҳаракат қилган. Касби тақозосига кўра мамлакатимизнинг турли минтақаларини эринмай кезиб юрадиган Рустам ижодига кундалик ҳаётимизнинг энг оддий ҳақиқатлари ҳамиша ўз аксини топади. Таҳририятимизга лутфан тақдим этилган ушбу расмлар фикримизга далил бўла олади.

АҚЧАКЎЛ СОҲИЛИГА — ҚЎШИҚ ВА ШЕЪР БАЙРАМИГА МАРҲАБО!

Отажон Худойшукуров номидаги жамғарма Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 14 йиллиги олдидан 2005 йил 11-12 август кунлари Қорақалпоғистон Республикаси Бўстон шаҳрида Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, республика «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати билан ҳамкорликда ёш хонандаларнинг IV республика танлови ҳамда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмаси, «Халқ сўзи» — «Народное слово», «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газеталари билан биргаликда ёш шоирларнинг «Ақчакўл илҳомлари» III республика анжуманини ўтказади.

Тадбир доирасида ёш хонандаларга Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, профессор Отаназар Матёқубов, Ўзбекистон халқ артистлари Байрам Матчонов, Олмахон Ҳайитова, Ортиқ Отажонов, Бобомурод Ҳамдамов, Гулпаршин Сиримбетова, Мирзагул Сафоева, Ўзбекистон халқ ҳофизлари Маҳмуджон Тожибоев, Фарҳод Давлатов, таниқли хонандалар Раҳматжон Қурбонов, Озод Ибрагимов, Матназар Худойназаров ва бошқаларнинг, ёш ижодкорларга Ўзбекистон Қаҳрамонлари Абдулла Орипов, Ибройим Юсупов, таниқли шоирлар Жуманиёз Жабборов, Омон Матчон, Усмон Азим, Сирожиддин Саййид, Азим Суюн, Ошиқ Эркин, Гулистон Матёқубова, Матназар Абдулҳаким, Халилла Давлетназаров ва бошқаларнинг маҳорат ва тажриба сабоқлари бериши кўзда тутилмоқда.

Тадбирларда иштирок этишни хоҳловчилар тегишли ҳужжатларни 2005 йил 20 июлгача Элликқалъа тумани ҳокимлиги биносида жойлашган ташкилий қўмита (743004, Элликқалъа тумани, Бўстон шаҳри, Ш.Рашидов кўчаси, 1-уй, телефонлар: 585-28-28, 585-13-20, 585-15-12, 585-19-00) ёки Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлигининг ахборот марказига (700129, Тошкент шаҳри Навоий кўчаси, 30-уй, телефон 144-31-90), Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмаларига топширишлари лозим.

ТАШКИЛИЙ ҚЎМИТА

Дунё — кенг...

ЎЛИМ — ВАҚТИНЧА ҚЎЙИЛГАН ТАШХИСМИ?

Америкалик олимлар яқинда навбатдаги шов-шувли кашфиётлари билан дунё афкор оммасини яна бир бор ҳайратга солди: улар уч соат клиник ўлим ҳолатида бўлган учта итни тирилтиришга муваффақ бўлишди. Бу жараёнда жониворларнинг юраги ва миясига зарар етмади, эластиклигини бироз йўқотган томирлари эса мураккаб бўлмаган жарроҳлик амалиёти орқали тикланди.

Яқин-яқингача юрак етти минут вақт давомида тўхтаб қолса миянинг ҳужайралари ўлади ва уларни ҳеч қачон қайта тиклаб бўлмайди, деб ҳисобланарди. Бундай ҳолларда, гарчи реанимация чораси жуда ҳам муваффақиятли ўтказилса-да, ҳаётга қайтарилган тана чалажон бўлиб қолар, худди парваришталаб нозик ўсимлик каби ночор кун кечириши мумкин деб қараларди, — дейди Питсбургдаги реанимация маркази ходими, итлар устида ўтказилган тадқиқотлар раҳбари, биология профессори Жон Левингстон. — Биз итларни тирилтириш бўйича эришилган ютуқлар асосида айнан шундай тадқиқотни одамлар устида ўтказишга яқин йилларда киришишни режалаштирганмиз.

Олимнинг сўзларига қараганда, реанимация маркази ходимлари ишлаб чиққан методга кўра, саноқли секундларда мурданинг томирларидаги қон тортиб олинади ва унинг ўрнига ҳарорати уч градусдан юқори бўлмаган яхдай тузли эритма қуйилади. Бу жараёнда жонивор музхонада сақланиб, камера ичидаги ҳарорат нол атрофида сақлаб турилади.

— Расман жониворлар клиник ўлим ҳолатида бўлади: нафас олмайди, юраги уришдан тўхтайди, мия фаоллиги сезилмайди, — дейди Ж.Левингстон. — Фақат уч соатдан кейин ана шу жониворларга яна қон қуйилади ва электр токи ёрдамида ҳаётга қайтарилади.

Унинг айтишича, одам устида ўтказиладиган бундай тирилтириш жараёни ҳам айнан шунга ўхшаш бўлади. Дастлаб томирлари орқали қони тортиб олинган мурда бир неча соат музлатгичга солиб қўйилади ва кейин тирилтирилади. «Албатта, ҳар бир ҳолатда марҳумнинг қариндошларидан рухсат олиниши керак, — дейди олим. — Менингча, яқин кишисини ҳаётга қайтариш имконини кўришни ҳеч ким рад этмаса керак.»

Ҳозирча тирилтириш чорасини ҳаёт пайтида жиддий сурункали касалликлар, масалан, саратон ёки қанд хасталиклари билан оғримаган ва бахтсиз тасодиф, ҳалокат туфайли ўлган марҳумларга қўллаш мумкин, дейди Ж.Левингстон.

— Биз тирилтирган итларни «зомби»лар дейишади, бироқ аслида ундай эмас, — дейди Марказ лабораторияси бошлиғи Анна Девис. — Ҳақиқатан ҳам, бу — тирилган мурдалар, бироқ уларнинг психикаси ва физиологиясида ҳеч қандай ўзгариш сезилгани йўқ. Итлар ўзини одатдагидай тутишади — қувишиб-ўйнаб, овқатланиб юрибди.

А.Девис Марказ лабораториясида ҳозир уч яшар қизалоқ Жозефина текширилаётгани, унинг юраги туғма "порок" эканини айтди. Олимлар қизалоқни ана шу хасталикдан клиник ўлим ҳолатига тушгач, икки соатга музлатгичда сақлаб, кейин эса тирилтириб, юрагида жарроҳлик амалини ўтказишмоқчи. Уларнинг тахминига кўра, операциядан икки-уч кун ўтиб, Жозефина нафақат қайта тирилади, шу билан бирга хавфли хасталикдан ҳам халос бўлади.

— Агар бизнинг режаларимиз амалга ошса, инсониятни мутлақо фантастик келажак кутаётир деяверинг, чунки ўлим энди охирги ҳукм эмас, балки вақтинча қўйилган ташхис бўлади, — дейди Ж.Левингстон.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси Ўзбекистон халқ ёзувчиси Худойберди Тўхтабоевга ўғли

Бахтиёр ТЎХТАБОЕВнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Адабиёт жамғармаси ва "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" жамоаси уюшма аъзоси

Мукаррама МУРОДОВАнинг

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига ҳамдарлик билдиради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Ҳикоят Маҳмудовага турмуш ўртоғи

Эркин ХОЛИҚОВнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети ректорати, касаба уюшма қўмитаси ва ўзбек филологияси факултети жамоаси факултет декани Баҳодир Каримовга онаси

ЗИЁДА аянинг

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдарлик изҳор этади.

Яқин-яқинларгача тошкентликлар «Илҳом самоварчи» деган сўзни эшитибоқ ўзига хос бир ҳурмат ифодасини билдиришар эди. Авлодлар алмашуви, собиқ мустабид тузум тазйиқи билан бу ном умум хотирасидан бир нафас кўтарилгандек бўлди. Лекин мустақиллигимиз шарофати билан у яна тикланди.

Замондошларимизнинг кўпчилиги: «Хўш, бу киши ким? Унинг хизмати нимадан иборат, маданий ҳаётимизда қандай ўрни бор?» деган саволларни бериши табиий.

Қатағон даври қурбонлари

ҚАЛБИ САНЪАТКОР ЭДИ...

Тарихий ҳужжатларнинг кўрсатишича, тошкентлик ёшлар 1906 йилдан бошлаб мустамлака тузумига қарши ижтимоий ҳаракатни бошлаганлар. Шу боис бутун куч-қувватларини мактаб ислоҳотларига ва сиёсий маърифатпарварликка қаратдилар. Камбағал етим-есирларни ўқитиш, уларга иқтисодий ёрдам бериш, халқ маърифатини ўстириш мақсадида кутубхоналар, қироатхоналар, театр, матбуот очиш учун «Жамияти имдодия» хайрия жамиятини ташкил этдилар. Олий мақсадга интилган ёшлар Мунавварқори Абдурашидхонов раҳбарлигида маҳаллий бойларнинг бошини қовуштириб, уч йиллик тайёргарликдан сўнг 1909 йилда жамият ишини юргизиб юбордилар. Тошкентнинг машҳур бойларидан Орифхўжабой Азизхожинов раис, Мунавварқори Абдурашидхонов ўринбосар сифатида иш олиб бордилар. Ана шу зиёлилар орасида ҳофиз ва матбаачи Илҳомжон Иноғомжонов ҳам бор эди.

Маълумки, XIX аср охири — XX аср биринчи ярмида маҳаллий аҳолининг аксар қисми чойхоналарда маданий ҳордиқ чиқарар эди. Чойхоналар ўша даврда маданият ўчоғига айланган бўлиб, ошхона, қумғонлар (самовар), қассоб дўконлари билангина эмас, машшоқларнинг чалаётган куйлари, ҳофизларнинг ашуласи-ю ўзига хос мусофирхона-меҳмонхоналиги билан ҳам машҳур эди. Чойхоначининг мусофирлар олдига қўядиган беминнат чойидан ташқари, кундузи қиссагўйларнинг ҳикояси, маддоҳларнинг сўзамоллиги, айрим-айрим ўтириб қилинадиган китобхонлик, газетхонлик кўпчиликни ўзига жалб этарди. Қатор илинган беданаларнинг сайрашига ишқибоз жўраларнинг гап-гаштаги шу ерда ўтар эди. Айниқса, рўза кунлари ғаройиб бир машварат вужудга келар эди. Хожи Ҳамдам каби санъаткорлар келиб ижро этадиган лапарлару рақсларни томоша қилиш учун тумонат одам тўпланарди. Бу манзарага ўтган асрнинг иккинчи-учинчи йилидан бошлаб граммофон деган бир сеҳрли, қулоғини бураса карнайидан Мулла Тўйчи, Содирхон ҳофиз ва бошқаларнинг ашулалари, ҳатто Қуръон тиловати янграйдиган мўъжиза ҳам қўшилди.

Кейинчалик чойхоналар сиёсий маърифат ўчоғига айланди. Турли фирқа ва ташкилот вакиллари йиғилиб, ташвиқот олиб борадиган очиқ минбар хусусиятини касб этди. Шу билан бирга чойхона турли жойлардан келган санъаткорлар тўпланадиган маскан ҳам эди.

Маҳалла чойхоналарининг ўзига хос маданият ўчоғи эканини теран ҳис этган асл ватанпарвар, санъатпарвар инсон И.Иноғомжонов жамиятга моддий ёрдам бериш мақсадида дўстлари таклифи билан Эски шаҳардаги бозорда ўша манзарани эслатувчи Оврупо ошхонасига ўхшаш бир чойхона очади. Кенг майдонга оқ дастурхонли стол-стуллар тартиб билан қўйилган, бир томонда катта-катта самоварлар, яна бир томонда қозон қайнаган. Шобарот танбурчи, Илёс ғижжакчи каби машшоқлар соз чалиб турган бу манзара маҳаллий халққа ўзга бир олам бўлиб кўринса, сайёҳлар учун Осиё марказидаги ўз табиатларига мос, мўъжизакор маскан туюларди... Бу ҳақда «Туркистон вилоятининг газети» 1902 йил 22 август сонида босилган «Сарт-фотограф» сарлавҳали мақоласида шундай ёзади: «Катта бозор ичинда самоварчилик қилиб турғучи Илҳомжон ва Илёсжон машшоқлар Инъомжонбой ўғиллари дутор, танбур ва ғижжак, рубоб ва тамоми ўзбекия ва русия нағмотларини ўрганиб ва онинг машқлариға моҳир бўлиб, охирида мазкур Илҳомжон русияликлар илан робита пайдо қилиб, фотография илмидан хабардор бўлуб ва мазкур фотография асбоб ва машиналарини сотиб олиб ушбу кунларда арзон баҳо илан мусулмонларни, хушрўй болаларни ва ғайри каттакичик одамларни ва русияликларнинг тасвиротларини ниҳоятда яхши ва покиза қилиб олуб турғон эмиш». Ушбу газета Илҳомжон Иноғомжоновга 1903 йилда Петербургда ўтадиган кўргазмада ўз ишлари билан қатнашишни маслаҳат беради.

Матбуот материалларига қараганда, И.Иноғомжоновларнинг обрўси катта бўлган. «Туркистон вилоятининг газети» ака-ука Иноғомжоновлар ҳофиз сифатида тан олинганини эътироф этиб, «Илҳомжон ва Илёсжон Инъомжон ўғли, Мулла Абдулла ҳофиз, Файзи Муҳаммад ҳофиз, Мулла Иса ҳофиз ўғли, Султонхўжаларни бухоролик Мулла Қалимбой Мулла Яҳёбоев хатна тўйига таклиф этган (1904 й. 7 январ)» деб ёзади.

Илҳомжон Иноғомжонов 1872 йилда Тошкентда бандак тўқувчи оиласида дунёга келди. Эски усулдаги мактабда ўқиди, рус тилини мустақил ўрганди. Укаси Ғулом билан турли жойларда, жумладан, босмахонада ишлади: ҳарф териш, мусаҳҳиҳлик, варақа босиш, рисола чоп этиш сирларини билиб олди. Ёшлигидан санъатга қизиққани учун соз чалиш, ашула айтиш йўлларини ўрганди. Санъатга улкан муҳаббати туфайли чойхонасига келган уйғур созандалар чанг чалаётганларида оҳиста-оҳиста, бир-бир назар ташлаб, чангнинг суратини қоғозга кўчиради. Орадан кўп ўтмай ўз қўли билан чанг созини ясайди. (Бу созни Ўзбекистон радиосининг созандаси Дўстхожиев урушга кетгунча чалиб юрган, кейинги тақдири номаълум.) Бу билан кифояланмай, бир овруполик фотографдан ойига 75 сўм тўлаб, бир йил мобайнида ўтин-кўмирини ташиб бериш эвазига суратқашликни ўрганиб олади, кейинчалик кичик укаси Миродилга ҳам шу касбни ўргатиб, хусусий фотостудия очади. Даромаднинг бир қисмини жамият фойдасига ўтказади.

Илҳомжон Иноғомжонов 1903 йили Туркистон бош губернаторига муҳр ясаш устахонасини очиш учун рухсат сўраб мурожаат қилади ва шу йили ишни йўлга қўяди. Корхонасини «Матбааи Илҳомия» деб атайди. Бундан бир йил олдин Варшавага бориб граммофон заводи билан алоқа боғлайди. Завод хўжайинлари совға қилган граммофон ва лаппакларни Тошкентга олиб келиб, Қуръон оятлари ёзилган пластинкани қўйиб, Тошкент одамларини ҳангу манг қилади. Заводнинг Ригадаги овоз ёзиш студияси билан ҳам алоқа ўрнатади. У Тошкентда «Мусулмон ўлкаларидаги ширкат муғаннийларининг ҳофизлари» шўъбасини очади. (Бунда сафдошларининг таъсири борлиги ва даромаднинг бир қисми ташкилотга ўтишини ҳам унутмаслик лозим.) Тошкент, Фарғона, Самарқанд, Бухородан доңғи кетган ҳофизларни таклиф қилиб, уларнинг овозини граммофон лаппакларига ёздиради. Шу сабабли Мулла Тўйчи ҳофиз, Ҳожи Абдулазиз, Содирхон Хўжандий, Мулла Ислом Мирзоҳидов, Левича ҳофиз, Ҳамроқул қори, Набихўжа ҳофиз, опа-сингил Мозодахон, Нетайхонлар, машҳур Адолчахоннинг «Тошкентча Адолчахон» («Тошкент тановари») ашулалари ва бошқа кўпгина ҳофизларнинг овози ёзиб олиниб, миллий мусиқа маданиятимиз мулкига айлантирилади. Ушбу ёзувлар ҳали ҳам ўзбек хонадонларида санъат мухлисларига беминнат хизмат қилиб келмоқда. Ўша вақтда эса ҳар бир лаппакни сотишдан келган даромаднинг бир қисми миллий мактаблар, етимхоналар, қироатхона ва кутубхоналар учун сарф қилинганини Мунавварқори Абдурашидхонов ўз «Хотиралар»ида эслаб ўтади. У 1913 йилда икки санъаткор билан Нижний Новгород ярмаркасида қатнашади.

Маърифатпарвар ижодкор 1914 йил 14 сентябрда Мунавварқори Абдурашидхонов, Абдулла Авлоний, Муҳаммадхўжа Умархўжаев, Муҳаммадхон Пошохўжаев, Саидабдулла Саидазимбоев, Убайдулла Хўжаев, Тавалло, Тожихўжа Азизхўжаев, Абдуҳаким Саримсоқов, Комилбек Норбеков, Охунжон Абдураҳмоновлар билан ҳамкорликда газета, журнал ва китоб чиқариб, эл орасида маърифат тарқатиш учун «Нашриёт» фирмасини ташкил этади. (Шартнома нусхаси бизда сақланмоқда — **С.А.**) Ажойиб инсон ва ижодкор И.Иноғомжонов бу ишлар билан чекланиб қолмаган. У «Туркистон кутубхонаси», «Умид» китоб уюшмалари ва «Турон» труппаси учун ҳам самимий хизмат қилган, «Турон» труппасининг айрим спектаклларида иштирок этиб, рол ўйнаган. 1917 йил феврал инқилобидан кейин сиёсий ишларга жиддий аралаша бошлайди.

Илҳомжон Иноғомжонов ниҳоятда оилапарвар ва замон талабини яхши тушунган киши бўлгани учун фарзандларига яхши таълим-тарбия бериш бахтига сазовор бўлади. Тўнғичи Абдуваҳобни Самарқанд педакадемиясида, кичиги Мақсудни Самарқанд тиббиёт институтида ўқитади. Оилавий ишлар билан чекланиб қолмай, Туркистонда сўл эсэрларнинг таъсири кучли бўлгани учун бу фирқага аъзо бўлиб, 1918-1919 йилларда фирқанинг Эски шаҳар ташкилотини бошқаради. 1919 йил Осипов воқеасидан сўнг бу фирқа билан алоқасини узади, ишчи синфининг вакили сифатида ҳукмрон фирқага аъзо бўлади ва 1921 йилда ғоявий жиҳатдан чиқиша олмай уни ҳам ўз ихтиёри балан тарк этади.

Тиниб-тинчимас бу инсон миллий манфаатга хизмат қилувчи турли ташкилотларда ишлайди. Туркистонда инқилобий ҳаракатлар иштирокчиси Саъдулла Турсунхўжаев 1938 йил 15 апрелда ўтган терговда шундай дейди: «Илҳомжон Иноғомжоновни Ўрта Осиёда жадидчилик ҳаракатининг туғилиш давридан бошлаб иштирок этган эски жадидлардан бири сифатида танийман. У 1906 йилдан машҳур Мунавварқори Абдурашидхонов билан алоқада бўлиб, бир неча йиллар мобайнида унинг топшириқларини узлуксиз бажариб юрган. Унинг топшириғига кўра, Тошкент шаҳрининг Эски шаҳар қисмида ташвиқот ишларини олиб борган эди... Қўқон шаҳрида вужудга келган Туркистон мухториятини ташкил этишда ҳам қизғин иштирок этиб, бу ҳукуматни сақлаш ва қўллаб-қувватлаш учун Тошкент шаҳрида режалаштирилган кучли ташвиқот юритди».

Гарчи шўро ҳукумати хавфсираб устахонани ёпиб қўйган бўлса-да, Илҳомжон Иноғомжонов уни қайта очишга муваффақ бўлади. Чунки оила, рўзғор тебратиш учун манба керак, бунинг устига ҳукуматнинг бундай устахоналари ҳам кўп эмасди. Шу боис у 1926 йили Тошкент вилоят ижроия қўмитасининг маъмурий бўлимига мурожаат қилиб, устахона учун уч пуд ўзбекча ва икки пуд рус ҳарфи сотиб олишига рухсат беришларини сўраб ариза беради. Умумий маъмурий бўлимнинг матбаа бўлими 1926 йил 29 июлда №1/6743 рақамли, маъмурий бўлим бошлиғи ўринбосари, милиция бошлиғи Астанов имзоси билан «Гувоҳнома» беради. Аммо бу воқеага қадар унинг тилини қисиб қўйиш учун Самарқандда ўқиб, нашриётда ишлаётган ўғли Абдуваҳоб Илҳомовни Эрон консулхонаси ходимлари билан Туркистонда аксилшўровий иш олиб борувчи гуруҳнинг хориждаги марказини ташкил этиш учун тил бириктиришда айблаб, 1924 йил 15 декабрда қамоққа оладилар. Аммо ўғли барча айбларни инкор қилгач, ОГПУ Махсус Кенгаши 1925 йил 3 июлда А. Илҳомовни уч йил мобайнида Ўрта Осиёда яшашдан маҳрум этувчи қарорини эълон қилади. Бу жазо чораси 1926 йилда бекор қилингачгина Илҳом самоварчи ўз фаолиятини давом эттиради. Бу ҳолат кексайиб қолган матбаачини изтиробга солади. Аммо начора, у бутун аламини муҳр тайёрлашдан олади.

Барча миллий зиёлиларни ўзига душман деб билган шўролар ҳукумати 1935 йилда муҳрни сохталаштирган, деган баҳона билан устахонани ёпиб қўйиб, И.Иноғомжоновнинг ўзини уч ойлик мажбурий меҳнатга йўллайди. «Ана қамайдилар, мана қамайдилар» деган хавотирда яшаётган кекса уста бошига яна ташвиш тушади. Нашриётда таржимон бўлиб ишлаётган катта ўғли Абдуваҳоб Ленин-Сталин асарларининг таржимасида ғализликка йўл қўйганликда, аксилинқилобий оқимга мансубликда айбланиб, 1937 йил 14 августда қамоққа олинади ва 19 сентябрда НКВД учлигининг қарори билан 10 йилга меҳнат тузатиш лагерларига сургун қилинади. Бу кутилмаган зарбадан уста фаолиятини деярли тўхтатади.

Ана шундай оғир маънавий-руҳий аҳволда яшаётган И. Иноғомжонов 1938 йил 23 январда НКВД томонидан қамоққа олинади. 1929-1930 йилларда қамалиб, отилиб, сургун қилинганлар билан алоқадорликда, уйида махфий босмахона сақлашда, 1919 йилда аҳоли орасида миллатчилик ташвиқоти олиб борганликда айбланиб, 1938 йил 4 октябрда энг оғир жазога лойиқ топилади. У ўзбек халқининг фахри бўлган Чўлпон, Фитрат, Абдулла Қодирий ва бошқалар билан бир кунда жисмонан маҳв этилади.

Тошкентлик ҳофиз, биринчи фотограф, граммпластинка чиқариб, миллий ҳофизларимиз ашулалари, миллий куйларимизни тарих учун муҳрлаб қолдирган биринчи овоз ёзувчи, чолғусоз, миллат тараққиётининг жонкуяри Илҳомжон Иноғомжонов ҳаёти шу тариқа якун топади.

Руҳан исёнкор, қалбан санъаткор инсоннинг амалий фаолияти эса бугун миннатдор авлодлар хотирасида яшамоқда.

Сирожиддин АҲМАД

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 133-49-93 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 136-58-55
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 136-56-48

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи — Иқбол ҚЎШШАЕВА
Саҳифаловчилар — Шоҳруҳ ҚОСИМОВ, Нодир МАМАНОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. А — 3030. Буюртма Г — 654. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН